

Kehittämishanke (AMK)

Sosiaali- ja terveysala (AMK)

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2014

Suvi Sillanpää

TAIDELÄHTÖINEN MENETELMÄ VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISEKSI

- Pienet jalanjäljet -menetelmän kehittäminen yhteistyössä Avopalveluyksikkö Olivian kanssa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

KEHITTÄMISHANKE (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

kevät 2014 | 50 + 39

Terttu Parkkinen

Suvi Sillanpää

TAIDELÄHTÖINEN MENETELMÄ VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMISEKSI – PIENET JALANJÄLJET –MENETELMÄN KEHITTÄMINEN YHTEISTYÖSSÄ AVOPALVELUYKSIKÖ OLIVIAN KANSSA

Kehittämishankkeen toimeksiantajana on Turun Ensi- ja turvakodin alainen Avopalveluyksikkö Olivia. Kehittämishankkeen tavoitteena oli varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja toiminnallisten menetelmien kehittäminen Avopalveluyksikkö Oliviassa. Oliviassa tehdään vauvalähtöistä päihdekuntoutusta yli kuntarajojen. Kehittämistyötä tehtiin yhdessä yksikön työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Työ rakentui yhteisten kehittämiskeskusteluiden, menetelmäkokeilun, palautekyselyiden, purkukeskusteluiden ja teemahaastattelun pohjalta.

Tuotoksena syntyi Pienet jalanjäljet –menetelmä vanhemmuuden tukemiseksi. Menetelmän materiaali koostuu vanhempien työkirjasta ja ohjaajan oppaasta. Vanhempien työkirjassa on kahdeksan vanhemmuutta ja lapsen tarinaa käsittelevää teemaa. Teemoja ovat esimerkiksi raskausaika, lapsen temperamentti ja kirje lapselle tulevaisuuteen. Vanhemmat työstävät lapsensa tarinaa raskausajasta tähän päivään toiminnallisten menetelmien kautta. Ohjaajan oppaassa esitellään teemat sekä annetaan ideoita työskentelylle ja esitellään teoriaperustaa. Tuotoksen tärkeä elementti on taidelähtöisyys ja teemoja lähestytään toiminnallisuuden kautta.

Menetelmä on käytössä Avopalveluyksikkö Oliviassa ja sitä on esitelty myös muille yksiköille Ensi- ja turvakotien liiton Enska-lehdessä. Menetelmä on alun perin kehitetty ryhmätyöskentelyyn, mutta sitä on kokeiltu Oliviassa myös omaohjaajatyössä. Menetelmää voi soveltaa myös muissa perheiden kanssa työskentelevissä yksiköissä.

ASIASANAT:

Toiminnalliset menetelmät, reflektiivinen kyky, varhainen vuorovaikutus, vanhemman sensitiivisyys, taidelähtöisyys, avoimuus, perhetyö, kehittäminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Social Services | Social Services |

Spring 2014 | 50+39

Terttu Parkkinen

Suvi Sillanpää

AN ART-BASED METHOD FOR SUPPORTING THE EARLY MOTHER-INFANT INTERACTION – THE DEVELOPMENT OF THE SMALL FOOTSTEPS – METHOD IN CO-OPERATION WITH THE NONINSTITUTIONAL SOCIAL CARE UNIT OLIVIA

This functional thesis was ordered by the Mother and Child Homes and Shelters Association of Turku and its subunit for noninstitutional social care, Olivia. The aim of this study was to support early mother-infant interaction and to develop functional methods for the use of Olivia. The Olivia organizes rehabilitating activities based on the needs of infants and operates beyond municipal boundaries. The development process was executed in co-operation between the unit clients and employees. The thesis was conducted from development discussions, feedback surveys, end discussions, theme interview and a method trial.

This work produced the Small footsteps –method for supporting parenthood. The material for the method consists of two parts, thus providing materials for the instructor and a workbook for the parent. The parents' workbook has been divided into six themes and narratives all designed to support parenthood in their own way. The main themes are for example pregnancy, the child's temperament and a letter for the child in to the future. The parents process the narrative of their child from pregnancy to present day through the use of functional methods. The instructors' guide book introduces the themes as well as provides ideas for exercises and the theoretical background of the method in hand. Vital parts of the end product are the art-based methods and the use of functional techniques.

The method is currently in use in the Olivia subunit. It has been presented to other units by the Mother and Child Homes and Shelters Association – magazine Enska. This method was formulated to be used in group work, but has already been tested in individual level as well. This method is applicable for other units with which the family has co-operation.

KEYWORDS:

Functional methods, reflective abilities, parents sensitivity, noninstitutional child services, development work, early mother-infant interaction, art-based methods

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO JA TURUN ENSI- JA TURVAKOTI RY	8
2.1 Pidä kiinni- hoitojärjestelmä – Päihdeettömyyden ja äiti-vauvasuhteen tukeminen	8
2.2 Vanhemman päihdeongelma ja kiintymyssuhde	9
2.3 Turun ensi- ja turvakodin Avopalveluyksikkö Olivia	10
3 VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	12
3.1 Kiintymyssuhde ja vanhemman sensitiivisyys	12
3.2 Varhaisten kokemusten vaikutukset psyykkisen häiriön syntyyn ja aivojen kehitykseen	13
3.3 Reflektiivien kyky ja mentalisaatio	15
3.4 Sensitiivisyys ja reflektiivinen kyky	17
4 TOIMINNALLISET MENETELMÄT TYÖSKENTELYN TUKENA	19
4.1 Menetelmäosaaminen sosiaalialalla	19
4.2 Toiminnalliset menetelmät lastensuojelutyössä	20
5 YHTEISÖLLISYYDESTÄ OMAAN TUOTOKSEEN	22
5.1 Kehittämistyön taustat ja toimeksiantaja	22
5.2 Tavoite ja kehittämistehtävät	23
5.3 Kehittämisen menetelmät	24
5.4 Tiedonkeruumenetelmät kehittämishankkeessa	26
6 KEHITTÄMISHANKKEEN PROSESSIKUVAUS JA TYÖKIRJAN LUOMINEN	29
6.1. Suunnitteluvaihe	29
6.2 Menetelmän kehittäminen	31
6.3 Menetelmäkokeilu eli tapaamiset ryhmässä	32
6.4 Tuotoksen purku ja arviointi	34
7 PIENET JALANJÄLJET –MENETELMÄN MATERIAALI	36
7.1 Työkirja asiakkaalle ja ohjaajan työkirja	36
7.2 Tuotoksen arviointi vanhemmuuden tukemisen näkökulmasta	39

8 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	41
8.1 Hankkeen arviointi ja jatkokehittämissuhteukset	41
8.2 Eettinen arviointi ja ammatillinen kehittyminen	44
LÄHTEET	47

LIITTEET

Liite 1. Pienet jalanjäljet- Vanhemman työkirja

Liite 2. Pienet jalanjäljet- menetelmä vanhemmuuden tukemiseksi. Ohjaajan opas

Liite 3. Muistio 6.

Liite 4. Menetelmäkokeilun purku- ja palautekerta

Liite 5. Kirjallinen palaute

KUVAT

Kuva 1. Menetelmäkokeilussa käytettyä materiaalia 34

Kuva 2. Ote Pienet jalanjäljet -omakirjasta 38

Kuva 3. Purku ja palautteenkeruu asiakasyhteisössä 39

KUVIOT

Kuvio 1. Hankkeen kokonaiskuvaus 2013. 29

1 JOHDANTO

Kehittämistyöni toimeksiantaja oli Turun Ensi- ja turvakodin alainen Avopalveluyksikkö Olivia. Olivia tarjoaa vauvalähtöistä päihdekuntoutusta päihdeongelmallisille vanhemmille ja heidän pääasiassa alle kolme vuotiaalle lapsilleen. Kuntotusjakso voi alkaa jo raskausaikana. Aloitimme kehittämishankkeen ideoinnin keväällä 2013, jolloin toimin Oliviassa myös harjoittelijana. Syksyllä 2013 tuotos oli valmis.

Yhdessä toimeksiantajan kanssa valitsimme kehittämisen kohteeksi Olivian toiminnallisen yhteisön. Oman kiinnostukseni kautta vanhemmuuden tukeminen ja taidelähtöisyys muotoutuivat elementeiksi, joita halusin toiminnallisessa yhteisössä kehittää. Hankkeen tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja tehdä lapsen tarinaa näkyväksi lastensuojelussa. Kehittämistehtäväksi muotoutui toiminnallisen menetelmän kehittäminen varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseksi Avopalveluyksikkö Oliviaan. Toinen kehittämistehtävä oli tehdä menetelmän pohjalta Pienet –jalanjäljet työkirja vanhemmuuden tukemiseksi.

Kehittämistyön produktina syntyi Pienet jalanjäljet –menetelmä, jonka tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen. Tuotos koostuu kahdesta osasta: Pienet jalanjäljet – työkirjasta asiakkaille sekä ohjaajan kirjasta. Asiakkaiden kirjassa on kahdeksan teemaa, joita voi soveltaen käyttää eri asiakasryhmien kanssa. Teemoissa käsitellään lapsen tarinaa raskausajasta tähän päivään. Esimerkkejä teemoista ovat lapsen temperamentti ja tulevaisuuden muistelu, jossa vanhemmat kirjoittavat kirjeen lapselleen tulevaisuuteen. Ohjaajan kirjassa on teemojen lisäksi ohjeita ja ehdotuksia työskentelyyn.

Tuotos syntyi yhteistyössä Avopalveluyksikkö Olivian työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Dialogiset kehittämiskeskustelut, menetelmäkokeilu, työskentelyn purut ja kehittämistyön vaiheistus olivat tärkeitä kehittämisen menetelmiä työssäni. Menetelmäkokeilun avulla sain informaatiota asiakkaiden työkirjan toimimisesta ja asiakkaiden osallisuus mahdollistui.

Toteutin menetelmäkokeilun ryhmämuotoisena ja asiakkaiden kokemukset ryhmässä työskentelystä olivat positiivisia. Menetelmää voi kuitenkin soveltaa myös yksilötyössä. Keräsin tietoa dialogisten kehittämiskeskusteluiden ja menetelmäkokeilun lisäksi konsultoimalla perhetyön asiantuntijoita sekä asiakkailta kerätyn palautekyselyn ja teemahaastattelun avulla.

Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman reflektiivinen kyky ovat perhetyön keskeisiä käsitteitä. Kehittämistyön teoriaosio käsittelee varhaista vuorovaikutusta ja reflektiivistä kykyä sekä toiminnallisten menetelmien käyttöä sosiaaalialalla. Lisäksi esittelen Ensi- ja turvakotien liiton kehittämän Pidä kiinni – hoitomallin. Teoriaosuuden jälkeen kuvaan kehittämishankkeeni prosessinomaisen etenemisen ja yhteistyössä kehittämämme tuotoksen eli Pienet jalanjäljet –menetelmän. Lopun pohdintaosuudessa reflektoin oman ammatillisen kehittymisen lisäksi prosessia ja tuotosta sekä kehittämistyöni merkitystä sosiaaalialalla.

2 ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO JA TURUN ENSI- JA TURVAKOTI RY

2.1 Pidä kiinni- hoitojärjestelmä – Päihitteettömyyden ja äiti-vauvasuhteen tukeminen

Pidä kiinni projekti on perustettu vuonna 1998 ja se tarjoaa pitkäaikaista kuntoutusta vaikeassa elämäntilanteessa oleville perheille. Tällä hetkellä se saa rahoituksensa Raha-automaattiyhdistykseltä, kunnilta ja valtiolta. Pidä kiinni – projektin tarkoituksena on kehittää valtakunnallista hoitojärjestelmää päihteitä käyttäville raskaana oleville naisille ja vauvaperheille. Sen tavoitteena on sikiövaurioiden ehkäisy ja ja minimointi. Projektin tavoite on edistää vauvaikäisten lasten kehitystä perheissä, joissa äidillä on päihdeongelma. Pidä kiinni- hoitojärjestelmä pyrkii tukemaan vanhemman ja lapsen varhaista vuorovaikutusta. (Andersson 2008, 17; Ensi- ja turvakotien liitto 2013.)

Projekti perustuu luottamukseen siitä, että raskaus- ja vauva-aika muokkaa ihmisen toiminta- ja ajattelumalleja. ”Pidä kiinni” –periaate perustuu Donald Winnicotin käsitteeseen kiinnipitävä ympäristö. Vanhemmalla on tarve pitää kiinni lapsestaan ja lapsi tarvitsee vanhempansa kiintymystä. Työntekijän huolehtiminen ja kiinnipitäminen luo asiakkaalle turvaa ja luottamusta. (Andersson 2008, 18–21.)

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Marjukka Pajulon johtamassa tutkimuksessa selvitetään päihdekuntoutuksessa olevien äiti-vauvaparien välisiä eroja hoidon tuloksellisuudessa ja eroihin vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen mukaan Pidä kiinni –hoitomallin avulla on saavutettu hyviä tuloksia, sillä retkahduksia on ollut hyvin vähän eikä huostaanottoimenpiteisiin ole tarvinnut ryhtyä. Tutkimustuloksissa huolestuttavaa on vanhempien psyykkisen oireilun suuri määrä. Tutkimus on osoittanut, että hoidon hyötyjä ja tuloksellisuutta kunkin äiti-vauvaparin kohdalla on vaikea etukäteen ennustaa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2013.)

Päihdeongelmien hoitoon erikoistuneita ensikoteja ja Avopalveluyksiköitä on perustettu kuuteen kuntaan. Yksiköt ovat valtakunnallisia, joten asiakkaita ohjautuu myös muualta Suomesta. Mitä aikaisemmin äiti hakeutuu hoitoon raskausaikana, sitä suurempi merkitys sillä on sikiön ja vauvan kehitykseen, sillä lapsen keskushermoston kehitys on voimakkainta juuri sikiöaikana ja lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. Jotta lapsi kehittyisi normaalisti ja turvallinen kiintymyssuhde mahdollistuisi, on vanhemman kuntoutuminen välttämätöntä. Aivotutkimukset osoittavat että varhaisilla hoivakokemuksilla on vaikutusta lapsen aivojen kehitykseen ja rakenteeseen. (Andersson 2008, 17–19; Ensi- ja turvakotien liitto 2013.)

2.2 Vanhemman päihdeongelma ja kiintymyssuhde

Tutkimusten mukaan noin kuudella prosentilla naisista on raskaaksi tullessaan päihderiippuvuus. Suomessa syntyy vuosittain noin 650 alkoholin vaurioittamaa lasta ja äidin päihteidenkäyttö on suurin huostaanottojen syy. (Pajulo & Kalland 2008, 158; Ensi- ja turvakotien liitto 2013.) Sisäasianministeriön lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä pohtineen työryhmän tekemässä raportissa (2007) todetaan päihteiden käytön kasvun lisänneen lapsiperheiden pahoinvointia (Sisäministeriö 2007, 4). Vuosien 1994–2009 lapsena liiallista päihteidenkäyttöä kotoaan todistaneiden osuus on kasvanut 16 prosentista 23 prosenttiin A-klinikkasäätiön tekemän väestökyselyn mukaan. (Roine ym. 2010, 11.)

Vanhemman päihdeongelma on riski sekä vauvan terveydelle että äidin ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen muodostumiselle. Nykytutkimusten valossa kaikkein vakavimmat äidin päihteiden käyttö aiheuttaa lapsen kehitykseen neurobiologisen haavan, hoivan huonon laadun ja puutteellisten elinolosuhteiden yhdistelmästä (Pajulo & Kalland 2008, 159 – 160.) Kuitenkin odotusaika on tutkimusten mukaan otollista aikaa muutokselle, sillä silloin vanhemman motivaatio päästä irti päihteistä on suuri vauvan viedessä paljon tilaa äidin mielestä. Hoidossa on tuettava vanhemman motivaatiota ja

toimintatapojen muutosta. Varhaista vuorovaikutusta ja ja päihdeongelmaa on hoidettava yhtä aikaa, sillä vauvalla ei ole aikaa odottaa vanhemman kuntoutumista päihteistä. (Andersson 2008, 19; Hyytinen yms. 2008, 12).

2.3 Turun ensi- ja turvakodin Avopalveluyksikkö Olivia

Vuonna 2003 perustettu Avopalveluyksikkö Olivia on osa Ensi- ja turvakodin alaista Pidä kiinni –hoitomallia. Avopalveluyksikkö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Yksi Olivian toiminnan tavoitteista on nimenomaan päihteettömyyden tukeminen jo raskausaikana ja sen jälkeen. Muita tavoitteita ovat lapsen ja vanhemman toimivan vuorovaikutuksen tukeminen ja lapsen terveen kehityksen edistäminen. Lisäksi Oliviassa pyritään tukemaan asiakkaan psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Oliviassa tehdään vauvalähtöistä päihdekuntoutusta yli kuntarajojen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2008, 2–3.)

Avopalveluyksikkö Olivian työyhteisö on moniammatillinen. Seitsemän henkiseen tiimiin kuuluu vakituisesti vastaavaan ohjaajan lisäksi kolme sosionomia (AMK), yksi psykiatrian erikoissairaanhoidtaja sekä sairaanhoitaja-perheterapeutti. Lisäksi tiimiin kuului kehittämishankkeen aikana kasvatustieteiden kandidaatti, jolla oli myös työnohjaajan ja psykoterapeutin pätevyys. Olivian asiakaskunta koostuu päihdekuntoutujista ja heidän pääasiassa alle kolme vuotiaista lapsistaan. Asiakkaina voi olla samaan aikaan 14 perhettä.

Avopalveluyksikön tehtävänä on taata riittävän pitkä ja tiivis jatkohoito ensikodista kotiutuvalle perheelle. Yhteistyö ensikodin kanssa toimii myös toiseen suuntaan ja siirtyä avohuollosta laitoshoidon kuntoutussuunnitelmansa mukaan. Osa perheistä ohjautuu Avopalveluyksikön asiakkaiksi myös muuta kautta, jos peruspalvelun työntekijä arvioi perheen tarvitsevan tukea. (Andersson 2008, 26; Ensi- ja turvakotien liitto 2013.)

Kuntoutusjaksolla on kahdesta kolmeen viikkotapaamista. Olivian kuntoutus rakentuu arviointi-, kuntoutus- ja seurantajaksosta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2013, 2.) Avopalveluyksikön toiminta perustuu yksilö- ja ryhmätapaamisiin,

kotona tehtävään perhetyöhön ja verkostotyöhön Asiakaspalautteissa vanhemmat korostavat vertaistuen merkitystä. Työ on haasteellista ja se vaatii sekä vaativan vauvatyön että päihdetyön osaamista, joten ensikodeissa ja Avopalveluyksiköissä työskennellään moniammatillisissa työyhteisöissä. (Andersson 2008, 23–27.)

Yhteisöllisyys on tärkeä osa Olivian toimintaa. Yhteisö voi joko edistää tai ehkäistä yksilön kasvumahdollisuuksia (Murto 1997, 12). Psykiatri Maxwell Jones on kehittänyt terapeuttisen yhteisön mallin, jonka keskeiset periaatteet Robert Rapoport on tiivistänyt. Niitä ovat demokraattinen päätöksenteko, sallivuus, yhteisöllisyys ja todellisuuden kohtaaminen eli konfrontaatio. (Rapoport 1960, 54–64.) Olivian yhteisön asiakkaat ovat useimmiten aiemmin kuuluneet yhteisöihin, joissa kasvu ei ole ollut mahdollista. Terapeuttisissa yhteisöissä voi tapahtua sosiaalista oppimista, jolloin yksilö kykenee ilmaisemaan tunteitaan avoimesti (Jones, 1968, 69). Yhteisöhoidossa hyödynnetään koko yhteisöä perustehtävän toteuttamisessa. Esimerkiksi vertaisryhmän sosiaaliset vaikutukset ja kokemusasiantuntijuus pyritään hyödyntämään yhteisökuntoutuksessa. (Murto 2013, 12.)

Ensi- ja turvakotien liitto tekee pitkäjänteistä työtä päihdeperheiden kanssa. Pidä Kiinni –hoitomallin avulla moni vanhempi saa mahdollisuuden kuntoutua päihdeongelmasta ja olla riittävän hyvä vanhempi lapselleen. Päihde – ensikodit ja Avopalveluyksiköt ympäri Suomea tekevät laadukasta kuntoutustyötä perheiden parissa moniammatillisissa tiimeissä.

3 VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

3.1 Kiintymyssuhde ja vanhemman sensitiivisyys

Tässä luvussa esittelen kehittämishankkeeni taustalla vaikuttavat keskeiset teorit. Kiintymyssuhdeteorian luojana voidaan pitää John Bowlbya(1965). Bowlby pyrki luomaan synteesiä psykoanalyttisen ajattelun, Piagetin skeemateorian, etologian, evoluutiopsykologian ja systeemiteorian välille. Bowlby halusi korostaa todellisen elinympäristön merkitystä lapsen kehitykselle. (Hautamäki 2011, 29.) Kiintymyssuhdemallien on todettu säilyvän usein samoina sukupolvilta toisille. Benoit'n ja Parkerin (1994) tutkimuksen mukaan kiintymyssuhteet ja niitä koskevat oletukset ovat pitkälti vuorovaikutuksen tulosta eikä perimällä ole suurta merkitystä. (Andersson 2008, 20; Hautamäki 2011, 56.) Suomalais tutkimuksen tulokset ovat osoittaneet, että turvallinen kiintymyssuhde siirtyy yli sukupolvien ja turvaton kääntyy vastakkaiseksi. Turvattoman suhteen kääntyminen vastakkaiseksi saattaa selittyä sillä, että lapsi voi joutua organisoimaan työmallinsa vanhemmalle vastakkaisella tavalla. Jos äiti on esimerkiksi masentunut, lapsi yrittää olla ylipirteä ja piristää äitiään. (Hautamäki 2011, 56–59). Myös monien ulkolaisten tutkimuksien(Main ja Goldwyn 1991) tulokset ovat samankaltaisia (Pajulo 2004, 2543).

Sikiöaika ja ensimmäiset vuodet ovat erittäin merkityksellisiä lapsen kehitykselle (Pajulo 2004, 2543; Andersson 2008, 19). Ihmislapsella on perustarve muodostaa läheisiä ihmissuhteita ja taipumus kiinnittyä häntä hoivaavaan aikuiseen. Ihmisen aivojen joustavuus mahdollistaa lapsen sopeutumisen kulloiseenkin ympäristöön. Vauva yrittää kaikin tavoin ylläpitää sekä fyysistä että psyykkistä läheisyyttä hoitajaansa. Lapsi arvioi ympäristöään ja siitä tulevia viestejä, jolloin lapselle rakentuu sisäisiä oletusmalleja. Kokemukset edellisistä tapahtumista vaikuttavat siihen, millaisia oletuksia lapsi tekee tulevistakin tilanteista. Lapsi kehittää työhypoteesejä, joiden luonne määräytyy sen mukaan,

kokeeko lapsi voivansa turvautua ensisijaiseen hoitajaansa ja hakea tältä lohtua. (Pajulo 2004, 2543; Hautamäki 2011, 30.)

Bowlby kuvaa työhypoteesejä sisäisiksi työmalleiksi, jotka lapsi on sisästänyt kokemuksistaan vanhempansa kanssa. Sisäiset työmallit ovat erilaisia ja toimivat eri muistijärjestelmien kautta, joten ne saattavat sisältää ristiriitaista informaatiota. Jos informaatio on ristiriitaista, saattaa yksilön kyky tulkita itseä ja muita koskevaa informaatiota vääristyä. Lapselle kehittyy sisäinen säätelyjärjestelmä, jossa lapsi säätelää aluksi millaista fyysistä läheisyyttä hän sietää. Myöhemmin lapsi arvioi turvallisuuden tunteen kokemuksia suhteessa hoivaajaansa. Kiintymyssuhdeteoria perustuukin juuri siihen, miten aluksi tavoite määrittyy etäisyytenä äidistä ja myöhemmin turvallisuuden tunteen kokemisena. (Hautamäki 2011, 30–32) Vauvan on ensin kiinnityttävä hoitajaansa, jotta hän voi irroittautua erilliseksi (Kuosmanen 2009, 11).

Nykyään on siirrytty Bowlbyn (1965) kiintymyssuhdeteorian sekä Winnicotin (1965) ja Bionin (1962, 1989) ajattelun pohjalta kohti interaktiivista näkemystä. Sen mukaan lapsella on oma aktiivinen roolinsa vuorovaikutuksen virittämisessä oman ulkonäkönsä ja temperamenttinsa kautta. Esimerkiksi tutkimuksissa on todettu äidin ja vauvan temperamentin yhteensopivuuden vaikuttavan vuorovaikutussuhteen laatuun. (Hautamäki 2011, 33.) Vauvan aivojen tutkimukset ovat osittaneet vauvan olevan jo syntymästään kykenevä ja halukas ihmissuhteisiin, joten mitään teoriaa vauvan kehityksestä ei enää voida pitää tyhjentyvänä (Kuosmanen 2009, 11; Mäntymaa & Tamminen 2004, 57; Tervo 2009, 40).

3.2 Varhaisten kokemusten vaikutukset psyykkisen häiriön syntyyn ja aivojen kehitykseen

Lasten psyykkiset häiriöt johtuvat monien tekijöiden yhteisvaikutuksista. DeKlyen ja Greenbergin (2008) havainnollistamassa mallissa esitetään neljä eri ulottuvuutta lapsen häiriintymisen synnyssä. Turvaton kiintymyssuhde, tehoton tai epäadekvaatti vanhemmuus, perheen kokemat vastoinkäymiset ja riskit sekä

lapsen biologinen haavoittuvuus yhdessä vaikuttavat lapsen kehitykseen. Ongelmia ilmenee aina sitä suuremmalla todennäköisyydellä, mitä useammalla osa-alueella ongelmia ilmenee. (Sinkkonen 2011, 254–255.) Patricia Crittenden (2008) on soveltanut kiintymyssuhdeteoreettisia menetelmiä poikkeuksellisiin kohderyhmiin, kuten lapsia kaltoin kohteleviin perheisiin. Hän kehitti Care-index menetelmän, joka keskittää huomionsa siihen, miten vaaran merkitys näkyy lapsen organisoidessa kiintymyskäyttäytymistään. Hän kehitti menetelmää tutkimalla ahdingossa elävien äitien vuorovaikutustyyliä ja sensitiivisyyttä. Crittendenin määritelmän mukaan kiintymyssuhde on strategia, jonka lapsi kehittää suojaksi kasvuympäristönsä vaaroja vastaan. (Hautamäki 2011, 38.)

Crittenden ja Claussen (2000) mukaan välttelevä kiintymyssuhdetyömalli voidaan jakaa kahteen malliin. Ensimmäisessä A1-2 normatiivisen välttelevän kiintymyssuhdemallissa vanhempi vastaa lapsen kielteiseen tunnetilaan silloin, kun katsoo tämän olevan oikeasti hädässä ja jättää johdonmukaisesti reagoimatta tunnetilaan, jos he katsovat lapsen tunneilmaisun olevan aiheetonta tai yliviritettyä. Tällöin lapsi oppii säätelemään tunteitaan. Toisessa mallissa vanhempi toimii lasta vaarantavalla tavalla, mikä saattaa johtaa myöhemmin lapsen mielenterveydellisiin ongelmiin. (Hautamäki 2011, 36–37.)

Lapsen kehitys ja kiintymyssuhteen laatu ovat pitkälti riippuvaisia varhaisista vuorovaikutussuhteista. Tutkimukset osoittavat varhaisilla vuorovaikutussuhteilla olevan suurta merkitystä lapsen aivojen kehitykselle. Jo sikiöaikana voi aiheutua pahoja vaurioita ellei äidillä ole lainkaan positiivisia mielikuvia vauvastaan. (Andersson 2008, 19; Pajulo & Kalland 2008, 160.) Siksi lapsen ja vanhemman tunnesuhdetta on varjeltava, sillä se ohjaa aivojen toiminnallista kehitystä (Mäntymaa & Puura 2011, 27). Traumaattiset kokemukset vaikuttavat lapsen kehitykseen, mutta traumalle altistumisen pitkäkestoisuudella ja ajankohdalla on merkitystä trauman vakavuudelle. Erityisen haitallista kehittyville aivoille on, jos kaltoinkohtelija on lapsen oma vanhempi, sillä lapsi joutuu kokemaan äärimmäisiä virittäytymistasoja eikä vanhempi kykene säätelemään lapsen tunnetiloja. (Mäntymaa & Puura 2011, 24–25, Henttonen 2009, 7.)

Vaikka varhaiset kokemukset ja integroitumatta jääneet prosessit vaikuttavat suuresti lapsen aivojen ja mielen kehitykseen, tutkimukset osoittavat, että prosesseja on mahdollista hoitaa ja korjata myöhemminkin. Ihmisen aivojen plastisuus säilyy ja toiminnallista muovautumista tapahtuu koko ihmisen eliniän ajan. (Mäntymää & Puura 2011, 27.) Tutkimustulokset viittaavat siihen, että hoidolliset interventiot ovat suhdeperustaisia. Vanhempi voi kyetä kasvamaan ja kehittymään turvallisissa suhteissa työntekijän kanssa. Sitä kautta vääristyneitä toimintatapoja on mahdollista korjata. (Bardy & Öhman 2007, 11.)

3.3 Reflektiivien kyky ja mentalisaatio

Mentalisaatiolla tarkoitetaan kykyä pitää mielessä oma ja toisen mieli. Puhutaan mielenteoriasta, jota Peter Fonagy, Mary Target, Miriam ja Howars Steele ovat työstäneet kiintymyssuhdeteorian lähtökohdista (Pajulo & Kalland 2008, 165.) Mentalisaatiomalli on transaktionaalinen eli molemmat osapuolet vaikuttavat vuorovaikutussuhteeseen (Fonagy ym. 2012, 6–8).

Mentalisaatiokyvyn avulla ihminen kykenee ennakoimaan omia ja toisten reaktioita ja säätelemään omia tunnetilojaan (Allen ym. 2008, 2–7). Lapsi tarvitsee vanhempaansa auttamaan tätä ymmärtämään ja sietämään omia olojaan ja tunnetilojaan. Siksi psyykinen läsnäolo on erityisen tärkeää. (Gerhard 2007, 30.) Sosiaalityön interventioissa onkin tärkeää antaa painoarvoa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen laadulle, sillä se on usein sosiaalisten riskien välittävä tekijä (Bardy & Öhman 2007, 12).

Mentalisaatiokyky kehittyy varhaisissa vuorovaikutussuhteissa (Pajulo 2004, 2544; Larmo 2010, 616). Ensisijaisen hoitajansa kanssa lapsi oppii ihmisen käyttäytymisestä ja sen taustalla vaikuttavista tekijöistä (Stern 2002, 23). Mentalisaatiokyvyn avulla vanhempi vastaa lapsen hätään johdonmukaisesti asianmukaisella tavalla. Tunteiden sääteily on mielenterveyden perusta ja edellytys sosiaalisten suhteiden toimivuudelle. (Sjöberg 2009, 26; Hautamäki 2011, 37.)

Mentalisaatiokyvyllä varhaisessa vuorovaikutuksessa tarkoitetaan vanhemman kykyä pohtia lapsensa kokemusta ja tunnetta. Vaikkei ihminen voi koskaan tietää toisen kokemuksia ja toiveita, mentalisaatio kyky tarkoittaa ponnistelua sen tavoittelemiseksi ja painopiste siirtyy käyttäytymisen sijaan kokemukseen. (Pajulo & Kalland 2008, 164; Pajulo & Pyykkönen 2011, 71.) Reflektiivinen kyky on myös kykyä havainnoida itseä ja toista itsestä erillisenä olentona (Jaskari 2008, 126). Mentalisaatiokyky mahdollistaa itsen kehittymisen ja rakentumisen. Samalla yksilön suhtautuminen toisiin ihmisiin rakentuu. Jos vanhemman oma mentalisaatiokyky on kehittynyt, hän kykenee näkemään lapsensa yksilönä, jolla on omat halut ja uskomuksensa ja hän kykenee vastaamaan lapsensa viesteihin tarkoituksenmukaisesti. (Larmo 2010, 616.)

Lapsen sisäinen kokemus itsestään muodostuu vuorovaikutuksessa vanhempiensa kanssa (Tervo 2009, 40). Vanhempien varhaista vuorovaikutusta lapsensa kanssa ohjaa proseduraaliseen muistiin rakentuvat työmallit. Äidin ja isän keho muistaa vanhemman oman kokemuksen ja vanhempi välittää kokemaansa lapsen intuition kautta. Vaikutukset näkyvät siinä, miten vanhempi vastaa lapsensa signaaleihin. (Hautamäki 2011, 62–63.) Turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvavan lapsen vanhempi osaa reagoida lapsen tarpeisiin nopeasti, johdonmukaisesti ja osuvasti. Turvattomassa kiintymyssuhteessa äiti ei kykene päättämään lapsensa käyttäytymisen syitä. Tutkimuksissa ei ole löydetty yhteyttä äidin oman kiintymyssuhteen laadun ja äidin sensitiivisyyden välillä. Tärkein laatua selittävä tekijä on vanhemman kyky mentalisaatioon. (Pajulo 2004, 2543.) Kuitenkin Hautamäen ym. tutkimuksessa (2008, 61) äideillä, jotka olivat sensitiivisiä vauvan signaaleille oli todennäköisimmin turvallinen kiintymyssuhde ja työmalli.

Turvattomissa vuorovaikutussuhteissa mentalisaatiokyky häiriintyy tai estyy. Puutteellinen mentalisaatiokyky on yleistä epävakaata persoonallisuushäiriötä sairastaville. Kyky voi olla puutteellinen myös monia muita psyykkisiä ja neuropsykiatrisia häiriöitä sairastavilla. (Pajulo 2004, 2544; Larmo 2010, 616.) Puutteet mentalisaatiokyvyssä aiheuttavat väärintulkintoja, vuorovaikutusongelmia ja joissain tapauksissa jopa lapsen pahoinpitelyä.

(Pajulo & Pyykkö 2011, 71). Usein ongelmat ovat monisukupolvisia, joten vanhempi tarvitsee apua jäsentääkseen ahdistustaan vanhempana olosta. Jotta äiti kykenee parantamaan emotionaalista läsnäoloaan, on hänen mentaalisissa representaatioissa suhteessa lapseensa ja hoivaamiseen tapahduttava muutos. Muutoksen myötä tuhoisat vuorovaikutusketjut voidaan katkaista. (Bardy & Öhman 2007, 12.)

3.4 Sensitiivisyys ja reflektiivinen kyky

Reflektiivisen kyvyn käsitteen varhaisen vuorovaikutuksen kentälle on tuonut Peter Fonagy. Reflektiivisellä kyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä ymmärtää yksilön tunteiden, halujen ja tarpeiden vaikutuksia omaan ja toisen käyttäytymiseen. Lapsella on luontainen pyrkimys toisen mielensisäisen tilan tavoittamiseen ja kaikilla on valmius kehittää mentalisaatiokykyään (Slade 2004, 186; Pajulo & Pyykkönen 2011, 71–72). Reflektiivinen kyky kehittyy kuitenkin vasta vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vanhemman on peilattava vauvalle takaisin tämän tunnetilaa ja käyttäytymistä, jotta vauvan oman ja toisten mielen ymmärtäminen voi kehittyä. (Pajulo 2004, 2544–2545; Pajulo & Kalland 2008, 166.) Lapsen tunnetilaa peilattaessa vanhemman tulee liioitella sopivasti. Sitä kautta lapsi ymmärtää, että äiti ymmärtää häntä, mutta äidin tunnetila on siitä erillinen. Kun reflektiivinen kyky kehittyy, lapsi kykenee arvioimaan toisen ihmisen tarkoitusperiä ja toisen ihmisen käyttäytymiseen tulee mielekkyyttä. (Pajulo 2004, 2545; Kalland 2006, 382.)

Vanhemman sensitiivisyydellä on suuri merkitys vuorovaikutuksen laadulle. Sensitiivisyys tarkoittaa vanhemman kykyä ymmärtää lapsensa viestit ja vastata niihin oikea-aikaisesti ja johdonmukaisesti. Kyetäkseen sensitiivisyyteen vanhempi tarvitsee reflektiivistä kykyä. (Jaskari 2008, 128.) Lapsi kehittää oletuksia itsestään suhteessa toisiin ja punnitsee, miten vanhempi vastaa hänen hätäänsä ja onko tämä saatavilla hädän hetkellä (Slade 2004, 185; Hautamäki 2011, 36).

Tutkimuksien mukaan (mm. Grienberger 2001; Slade 2001) äidin reflektiivisellä kyvyllä on suuri merkitys lapsen kiintymissuhteen synnyssä. Lapset, joiden äideillä oli ongelmia reflektiivisessä kyvyssä olivat todennäköisesti välttelevästi kiintyneitä. Jos äidin affektiivinen viestintä ei ollut häiriintynyt, lapsi oli todennäköisesti turvallisesti kiintynyt. Lapsi turvautuu defensiivisiin keinoihin, ellei äiti kykene näkemään omaa osuuttaan lapsen hädän hetkellä. Turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsen reflektiivinen kyky ei ole päässyt kehittymään, jolloin lapsen kyky kohdata pettymyksiä ja menetyksiä heikentyy, sillä lapsella ei ole välineitä niiden käsittelyyn. Vaikka perusta reflektiiviselle kyvyllä syntyy jo varhaislapsuudessa, voi reflektiivinen kyky kehittyä myös aikuisella. Sitä kautta aikuinen voi muodostaa yhtenäisen kuvan lapsuuden kokemuksistaan. (Pajulo 2004, 2545.; Pajulo & Kalland 2008, 166.)

Lapsen käsitys itsestään ja muista ihmisistä rakentuu vuorovaikutuksessa häntä hoivaavien aikuisten kanssa. Yksilö havainnoi tapahtumia ja ennustaa tulevaa työhypoteesiansa avulla. Kiintymyssuhteen laatuun vaikuttaa vanhemman sensitiivisyys ja reflektiivinen kyky. Molempia voidaan kehittää asiakassuhteessa vanhemman kanssa.

4 TOIMINNALLISET MENETELMÄT TYÖSKENTELYN TUKENA

4.1 Menetelmäosaaminen sosiaalialalla

Hankkeen tuotoksena syntyi taidelähtöinen menetelmä, jota esittelen kehittämistyössäni myöhemmin. Menetelmäosaaminen on tärkeä osa sosionomin ammatillisuutta. Se on yksi sosiaalialan kompetensseista ja siihen liittyy paljon hiljaistietoa. (Bergmark & Lundström 2006, 166.) Sosiaalityön ammatilliset menetelmät esiintyvät usein osittain palveluina ja osittain välineinä tai työskentelyn tapoina. Ne eivät näyttäydy niinkään määriteltyinä ja toistettavina menetelminä, joten menetelmiä koskeva ymmärryskin on sosiaalialan työntekijöille pirstoutunutta eikä menetelmiä aina ymmärretä osaksi arjen asiakastyötä. (Timonen-Kallio 2009, 8.)

Menetelmä tulee kuvata siten, että sitä voidaan soveltaa, opettaa ja ottaa käyttöön eri konteksteissa. Tietoinen methodisuus muodostaa sosiaalityön ammatillisuuden perustan. (Kanaoja ym. 2007, 176.) Karvisen (1993, 152) mukaan tietoinen methodisuus toimintaa ohjaavana periaatteena ja ammatin teoria-, tieto-, ja taitopohjan ja työprosessin hallintana muodostavat samalla ammatillisuuden perustan ja ovat lähtökohtana ammatilliselle reflektiivisyydelle. Myös Marjatta Eskolan mukaan methodisuus liittyy vahvasti ajatukseen reflektiivisestä ammatillisuudesta. Tämän näkemyksen mukaan methodisuus on kykyä arvioida tukeeko toiminta sille asetettua päämäärää. (Eskola 1991, 1.) Karvinen (1993, 152) ei tarkastele methodisuutta vain menetelmien hallintana vaan hän näkee methodisuuden laajemmin myös teoreettisena ajatteluna, ammatillisten toimintaperiaatteiden tiedostamisena ja työprosessin vaiheiden hallintana.

Menetelmät ovat kontekstisidonnaisia, mutta ne ovat usein sovellettavissa muihin konteksteihin siirto-ominaisuuksiensa ansiosta. Kontekstisidonnaisuus osoittautuu siten, ettei pelkkä menetelmän mekaaninen siirtäminen ole

mahdollista, vaan menetelmän käyttö edellyttää ammatillista osaamista ja tilanteiden erityispiirteiden huomioimista. (Timonen-Kallio 2009, 10.) Työmenetelmien käytön ja valinnan taustalla on huomioitava asiakasryhmän erityisyys. Siksi onkin oleellista pohtia, mihin tuloksiin menetelmää hyödyntämällä päästään. (Mäkinen ym. 2009, 157–158.)

Käsitettä työkalu ja menetelmä käytetään usein kuvaamaan samaa asiaa. (Bergmark & Lundström 2006, 169, 173.) Menetelmät ovat työkaluja, joiden käyttö edellyttää työntekijältä monenlaisia taitoja, kuten kykyä olla vuorovaikutussuhteessa asiakkaan kanssa (Sosiaaliportti 2013). Työmenetelmä antaa työntekijälle malleja kommunikaatioon ja vuorovaikutussuhteen luomiseen. Menetelmät saavatkin merkityksensä juuri silloin, kun ne ovat yhteydessä samalla asiakasryhmän erityisyyteen ja tavoitteiden asettamiseen. (Timonen-Kallio 2009, 10.) Menetelmän käyttöönoton yhteydessä on muistettava, että menetelmän käytön on perustuttava asiakkaan tarpeisiin ja yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin. Ohjaajan rooli on tärkeä. Työntekijän on tiedostettava, miksi hän käyttää tiettyä menetelmää ja osattava muokata tekniikoita omaan työskentelytyyliinsä, kykyihin ja asiakastilanteeseen sopivaksi. (Järvinen ym. 2007, 146; Timonen-Kallio 2009, 18.)

4.2 Toiminnalliset menetelmät lastensuojelutyössä

Toiminnallisten menetelmien käyttö sosiaalialalla on vakiinnuttamassa asemaansa. Toiminnallisten ja osallistavien menetelmien avulla voidaan luopua vanhoista käytännöistä ja omaksua uusia työmenetelmiä. Samalla ammatillisuuden joustavuus kehittyy. (Forsberg ym. 2006, 133.) Toiminnallisissa menetelmissä keskustelun lisäksi toimitaan. Taidelähtöiset menetelmät, kuten kuvataide, mielikuvatyöskentely, kortit ja kirjoittaminen ovat toiminnallisten menetelmien muotoja. (Järvinen ym. 2007, 145.) Känkäsen & Laaksosen (2006, 28) mukaan taidelähtöiset menetelmät voivat lisätä yksilön voimavaroja ja ne perustuvat kokemuksellisuuteen. Uusien tulkintojen löytäminen on mahdollista taiteen kohdatessa tunteet. Taidelähtöisten menetelmien käyttö edistää

sosiaalista vuorovaikutusta ja ryhmässä toimimista. Kun teosta jaetaan ja esitellään ryhmässä, yhteisyys ja luottamus kasvaa. (Vesänen-Laukkanen 2004, 66.)

Ajatuksista ja tunteista keskustelu on taidelähtöisessäkin työskentelyssä keskeistä, mutta taidetta on hyvä käyttää apuna, kun asiakkaan kyky ilmaista itseään on rajoittunut (Tammi 2011, 50). Käytän kehittämishankkeessa kehittämässäni menetelmässä taidelähtöisiä menetelmiä, sillä niiden avulla toiminnasta jää jälki. Menetelmät saavat arvonsa vasta laadukkaan vuorovaikutuksen myötä. Tekoja ja menetelmiä tärkeämpää on läsnäoleva, arvostava vuorovaikutus asiakkaan kanssa. Usein toiminnalliset menetelmät ovat tehokkaita elämyksellisyyden ja osallistumisen intensiteetin takia. Tekemisen kautta vaikeistakin aiheista puhuminen voi helpottua ja luovuuden ja mielikuvituksen käyttö mahdollistetaan. Tunteet, arvot ja asenteet tulevat toiminnassa helposti esille ja asiakas saa elämysten kautta onnistumisen kokemuksia. (Järvinen ym. 2007, 144–145). Vaikeita elämäntapahtumia ei voi muuttaa tai korjata, mutta niiden kanssa voi oppia elämään ja niitä voi työstää (Parviainen 2007, 209).

Usein ajatellaan luovuuden olevan vain lahjakkaita varten. Asiakkaat eivät välttämättä heti lähde mukaan luovaan toimintaan, sillä he saattavat pelätä muiden arvostelua ja olla liian itsekriittisiä. Asiakkaalle tulee antaa tilaa aloittaa työskentely eikä ketään voi pakottaa luovuuteen. (MCNiff 1999, 45.) Työntekijän tulee miettiä millainen taiteen muoto asiakkaan kanssa käytettäväksi sopii ja ymmärtää, että joskus asiakkaan vastarinta saattaa olla tilannekohtaista. Vapautuakseen ja luottaakseen sekä prosessiin että ohjaajaan, asiakkaan on koettava itsensä ymmärretyksi ja hyväksytyksi (Tammi 2011, 52–53.) Menetelmäkokeilussani osa asiakkaista koki aluksi käsillään tekemisen haastavaksi eikä itseluottamusta löytynyt. Prosessin lopulla he kuitenkin kokivat, että olivat saaneet lisää itseluottamusta ja olivat jopa yllättyneitä siitä, miten taitavia he olivat.

5 YHTEISÖLLISYYDESTÄ OMAAN TUOTOKSEEN

5.1 Kehittämistyön taustat ja toimeksiantaja

Kehittämistyön suunnittelu alkoi tammikuussa 2013. Kehittämishankkeen toimijoina olivat Avopalveluyksikön asiakkaat ja työntekijät. Toimijat ovat keskeisesti mukana hankkeen työskentelyvaiheissa (Salonen 2013, 22). Tammikuussa 2013 aloitimme kehittämistehtävän suunnittelun yhdessä Ensi- ja Turvakodin alaisen Avopalveluyksikkö Olivian kanssa. Aloitusvaiheessa tulee pohtia ketkä toimijat ovat mukana ja miten he siihen osallistuvat ja sitoutuvat (Salonen 2013, 17). Siksi koin erityisen tärkeäksi ottaa heti alkumetreillä yhteyttä Avopalveluyksikön johtajaan.

Olivian toiminnan viitekehys ja perustehtävä sekä toiminnan rakenne olivat minulle ennestään tuttuja, joten tavoitteita oli helppo lähteä pohtimaan yhdessä. Ensimmäisillä kerroilla keskusteltiin Olivian tarpeista ja omista kiinnostuksen kohteistani. Jo ensimmäisellä tapaamisella kehittämistehtävän viitekehys selkiintyi. Päätimme, että lähden kehittämään Olivian toiminnallisia menetelmiä, jotka keskittyisivät lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Pohdin myös omia osaamisalueitani, joita ovat esimerkiksi ryhmänohjaus ja perhetyön osaaminen. Oleellista aiheenvalinnalle oli myös se, että se tukee urasuunnitelmaa ja kehittää taitojani.

Tutkimusten mukaan kokemuksen ja toiminnan kautta syntyvä tietäminen on ihmiselle erityisen tärkeää. Toiminnallinen tiedonkäsitys on tärkeää erityisesti aloilla, joissa käytännöllisyys ja sovellettavuus on keskeistä. (Vilka & Airaksinen 2003, 7.) Kehittämishanke pystyy vastaamaan samalla sekä käytännöllisiin että teoreettisiin tarpeisiin (Vilka & Airaksinen 2003, 9; Heikkinen ym. 2010, 29). Mielestäni se on juuri sitä, mitä sosionomilta (AMK) työkentällä vaaditaan: käytännönläheistä työtettä, joka perustuu teoriaan. Kehittämistoiminnan tunnuspiirteinä voidaan pitää toiminnallisuutta, toimijavetoisuutta, ainutkertaisuutta ja konkreettista tuotosta

(Salonen 2013, 12). Kehittämishankkeessa tuotos tehdään itse, jolloin tekijä on itse aktiivinen vaikuttaja ja toimija (Vilkka 2005, 4; Heikkinen ym. 2010, 19). Toimin itse hankkeen vetäjänä koko prosessin ajan.

5.2 Tavoite ja kehittämistehtävät

Kehittämishankkeen tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen ja vanhemman reflektiivisen kyvyn lisääminen. Tavoitteena on kehittää Avopalveluyksikön toimintatapoja taidelähtöisin menetelmin. Tarkoituksena on myös lisätä lapsen näkyvyyttä lastensuojelutyössä. Se on erityisen tärkeää yksiköissä, joissa lastensuojelua toteutetaan aikuispalveluiden kanssa samaan aikaan, jotta lapsi ei tulisi esille ainoastaan perheen ongelmien kautta.

Tavoitteiden toteuttamiseksi lähdin toteuttamaan kahta alla mainittua kehittämistehtävää. Kehittämistehtävänäni oli kehittää toiminnallinen menetelmä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseksi Avopalveluyksikkö Oliviaan. Toinen kehittämistehtävä oli tehdä menetelmän pohjalta Pienet –jalanjäljet työkirja vanhemmuuden tukemiseksi.

Kehittämishankkeessani menetelmän toteutusta lähestytään monen eri taiteenlajin kautta. Valokuvatyöskentely, runot, maalaus ja vuorovaikutusleikkien dokumentointi kirjaan ovat esimerkkejä toteutustavoista. Tärkeää prosessissa on, että asiakkaat ovat itse tuottamassa leikekirjan sisältöä ja siitä tulee jokaiselle lapselle yksilöllinen. Oliviassa toteutetaan yhteisohjoidonmallia, joten oleellinen osa työskentelyä on ryhmässä tekeminen. Käytän kehittämishankkeen kuvauksessa termejä leikekirja ja työkirja. Leikekirjalla tarkoitan asiakkaiden omaa tuotosta ja työkirjalla menetelmän pohjalta kehitettyä kirjaa, joka on tämän työn liitteenä.

Lastensuojelun tehtävänä on myös tehdä lapsen tarinaa näkyväksi ja nostaa esiin tämän kokemuksia. (Tuulensalo & Ylä-Herranen 2009, 23–24). Koen menetelmätyöskentelyn juuri lastensuojeluperheiden kanssa erityisen tärkeäksi, sillä lapsilla ei välttämättä ole konkreettisia muistoja itsestään, eivätkä

vanhempien voimavarat välttämättä riitä valokuva-albumien tekemiseen. Lapsi- ja perhekeskeisen lastensuojelun keskiössä ovat vanhemmat, joita on haastettava pohtimaan omaa vanhemmuuttaan, toimintaansa ja sen vaikutuksia lapseensa. (Järvinen ym. 2007, 122–123.)

5.3 Kehittämisen menetelmät

Tärkein kehittämisen menetelmä oli leikekirjan tekeminen yhdessä asiakkaiden kanssa eli menetelmäkokeilu. Kokeilevan toiminnan avulla voidaan kokeilla tuotoksen toimivuutta luonnollisessa toimintaympäristössä (Toikko & Rantanen 2009, 99–101). Teemojen muotouduttua ohjasin asiakasryhmää yhdeksän kertaa, jolloin työstimme leikekirjan teemoja. Sen avulla sain kokeilla menetelmää konkreettisella tasolla ja menetelmä kehittyi jokaisen tapaamisen myötä. Jokaisen ryhmäkerran jälkeen kysyin palautetta työskentelystä ja tein tapaamisista muistiot. Viimeisellä tapaamiskerralla purettiin työskentelyä teema kerrallaan ja pohdittiin prosessin aikana heränneitä ajatuksia. Kokoonnuimme tekemään kirjaa Avopalveluyksikkö Olivian tiloissa kesän 2013 aikana yhdeksän kertaa. Sen lisäksi tapasimme viikoittain siten, että lapset olivat myös mukana. Tapaamisten aikana teimme harjoitteita, jotka tukevat vanhemman ja lapsen varhaista vuorovaikutusta. Koska olin yksikössä myös työntekijänä, asiakkaat saivat kysyä ohjeita itsenäiseen työskentelyyn tapaamisten ulkopuolella.

Kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, joka edellyttää toimijoiden aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Osallistuminen perustuu dialogiin, jossa pyritään varmistamaan eri tahojen tarpeiden ja intressien huomioiminen. On muistettava, että muiden toimijoiden osallisuus kehittämishankeprosessissa on myös itseisarvo. (Rantanen & Toikko 2009, 89–90.) Työn onnistumisen kannalta on oleellista, että keskustelut ovat dialogisia. Dialogisessa keskustelussa molemmat osapuolet kohtaavat toisensa tasavertaisina erillisinä persoonina ja sen tavoitteena on saavuttaa yhteinen ymmärrys käsiteltävästä asiasta. (Heikkinen ym. 2010, 58.) Dialogiset kehittämiskeskustelut olivat oleellinen osa kehittämishanketta.

Osassa keskusteluista oli osallisena koko Olivian yhteisö eli asiakkaat ja työntekijät ja osassa vain työntekijät tai asiakkaat. Keskustelut veivät eteenpäin hankkeen tavoitetta ja tuotosta. Yksi dialogisista keskusteluista oli asiantuntijapalaveri. Asiantuntijapalaverissa tapasin kaksi varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen ammattilaista. He työskentelevät väentuvan avoimessa päiväkodissa Naantalissa perheiden kanssa. Myös menetelmätyöskentelyn rakenne tuki kehittämishankkeeni onnistumista.

Jokaisen ryhmänohjaamiskerran jälkeen työyhteisössä pidettiin ryhmän purku, joka mahdollisti reflektiivisen työtteen toteutumisen. Purut olivat kehittämisen menetelmiä, joiden kautta teemojen sopivuutta ja asiakkaiden kokemuksia pohdittiin koko työyhteisön voimin. Samalla purut mahdollistivat menetelmän juurruttamista Olivian toiminnalliseksi menetelmäksi, sillä niiden avulla työntekijät olivat selvillä jokaisen kerran jälkeen asiakkailta saaduista palautteista ja toiminnan kulusta.

Kirjallisuuskatsaus oli yksi hankkeen kehittämisen menetelmistä. Tutustuin leikekirjan suunnitteluvaiheessa erilaisiin lapsen ja vanhemman varhaista vuorovaikutusta tukeviin toiminnallisiin menetelmiin. Moni menetelmä oli Oliassa käytössä, kuten Mim-vuorovaikutus, WMCI-haastattelu ja riittävän vanhemmuuden arviointi.

Tärkeä kehittämisen menetelmä oli kehittämishankkeen vaiheistus. On oleellista kuvata toiminnan vaiheet. Mistä lähdetään liikkeelle ja miten edetään valmiiseen tuotokseen. (Vilka & Airaksinen 2005, 23.) Myöhemmin kehittämistyössäni kuvaan kehittämishankkeen kulkua vaihe kerrallaan. Lisäksi olen tehnyt hankekuvauslomakkeen, josta voi helposti seurata prosessin kulkua. Kehittämistyö on prosessinomaista, joten kehittämishanke sisältää monenlaisia vaiheita (Salonen 2013, 13). Käytin kehittämistyöni prosessikuvauksessa kahta vaiheistusmallia. Lineaarisen mallin mukaan kehittämishanke etenee ajallisesti toisiaan seuraavien työskentelyvaiheiden kautta. Linearisessa mallissa ei oteta huomioon tekijöitä, joita ei voi valmiiksi ennakoita. (Salonen 2013, 13.)

Kehittämistyössä tutkija on itse aineistonkeruun välineenä, joten hänen tulkintansa ja näkemyksensä voivat luonnollisesti kehittyä prosessin edetessä. Lisäksi kehittämisen kohteessa saattaa ilmaantua muutoksia, jolloin on osattava joustaa toimintatavoissa. (Salonen 2013, 1; Kiviniemi 1999, 78.) Siksi käytin toisena vaiheistusmallina spiraalimallia, joka on lähellä sosiokulttuurista mallia. Kehittämistoiminta on mallin mukaan syklistä, sillä siinä pysähdytään ja palataan kehittämistehtäviin ja sisältöihin aina tarvittaessa (Salonen 2013, 13). Kehittämistyön aikana täytyy tehdä ajoittain uudelleensuuntaamista ja tarkentamista, joten jatkuva arviointi on tärkeää (Toikko & Rantanen 2009, 67).

Spiraalimallissa ihminen nähdään ajattelevana, tuntevana yksilönä, joka on luova ja innovatiivinen. (Heikkinen ym. 2010, 80; Salonen 2013, 13–14.) Spiraalimalli sopii hyvin Avopalveluyksikkö Oliviassa tehtävään kehittämishankkeeseen, sillä siellä toteutetaan koko yhteisössä yhteisöhoidon mallia. Spiraalimallissa otetaan huomioon kollektiivinen asiantuntijuus ja yhteisöllisyys (Salonen 2013, 14). Kehittämishankkeen prosessikuvauskaaviossa käytän soveltaen lineaarista mallia kaavion luettavuuden helpottamiseksi. Lineaarinen kehittämismalli kuvaa työskentelyn etenemistä tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen ja prosessin päättämiseen, jonka jälkeen prosessi arvioidaan (Salonen 2013, 15).

5.4 Tiedonkeruumenetelmät kehittämishankkeessa

Jos kehittämistyöhön yhdistetään selvitys, on sen laajuutta mietittävä tarkkaan. Selvityksen avulla voidaan kuitenkin varmistaa tuotoksen lopullinen muoto. Myös kehittämistyön tekeminen edellyttää tekijältään tutkivaa otetta. Tutkiva ote kehittämistyössä tarkoittaa teoreettisen viitekehyksen tarkkaan perusteltua valintaa ja kriittistä suhtautumista omaan toimintaan ja kirjoittamiseen. Prosessissa tehtyjen valintojen ja ratkaisujen perustelu on myös edellytys toimivalle opinnäyteyöraportille. (Vilka & Airaksinen 2003, 56.)

Halusin saada palautetta työkirjasta ja menetelmäkokeilusta asiakkailta. Päätin toteuttaa tiedonkeruun dialogisten kehittämiskeskustelujen ohessa lomakkeen

ja teemahaastattelun muodossa. Tutkimusmenetelmien käyttö tulee olla perusteltua toiminnallisessa myös kehittämishankeessa (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57). Tiedonkeruun tulee olla harkittua ja järjestelmällistä. Aineistojen ja materiaalien käsittely on esiteltävä siten, että ulkopuolinen taho voi arvioida tuotokseen tähtäävän hankkeen kokonaisuuden (Salonen 2013, 24; Vilkkä & Airaksinen 2003, 59).

Lomakkeen avulla halusin saada asiakkailta anonyymisti palautetta työkirjasta ja menetelmäkokeilusta. Lomaketta voi käyttää esimerkiksi tietyn puuttuvan tiedon keräämiseksi toiminnallisen osuuden tueksi. On myös tärkeää huomioida lomaketta tehdessä, että se on tehty vastaajan näkökulmasta. On oleellista pohtia käyttääkö avoimia vai suljettuja kysymyksiä ja ymmärtääkö vastaaja kysymykset. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 59.) Lomakkeeseen vastasi viisi vanhempaa. Avoimet kysymykset sopivat tarkoitukseen hyvin, sillä sen avulla voi saada vastauksiin näkökulmia, joita ei itse olisi etukäteen osannut odottaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 199.)

Kehittämishankkeen arviointia varten toteutin asiakasryhmässä teemahaastattelun. Haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä monella tapaa hyvä. Siinä ihminen nähdään subjektina, merkityksiä luovana ja aktiivisena toimijana. Haastattattelutilanteessa haastattelija näkee vastaajan, jolloin on helpompi tulkita vastauksia ja ohjailta kysymysten esitysjärjestystä. Lisäksi vastauksien suunta on vielä avoinna. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.) Teemahaastattelussa on tietty teema, muttei tarkkaan määriteltyjä kysymyksiä ja järjestystä. Grönforsin (1982, 109) tekemän tutkimuksen mukaan haastattattelutilanteet osoittautuivat paljon luontevammiksi ja vapautuneemmiksi, kun useita henkilöitä oli paikalla. Ryhmähaastattelun etuna on myös, että samalla saadaan tietoja useammalta vastaajalta. (Hirsjärvi ym. 2009, 205).

Työelämän tutkimushankkeissa ryhmähaastattelu on mielekäs tiedonkeruun muoto, sillä se mahdollistaa keskustelun ja lisää yhteisöllisyyttä. Ryhmähaastattelussa haastattelijan tulee huolehtia, että kaikki jäsenet pääsevät osallistumaan keskusteluun ja ryhmäläiset pysyvät annetuissa teemoissa. (Vilkkä 2005, 101–103.) Tein haastattelua varten lomakkeen, jota käytin

haastattelun tukena. Pyysin jokaista ryhmäläistä ottamaan oman leikekirjansa teemoineen mukaan haastattelutilanteeseen, jotta prosessin kulku muistuisi paremmin mieleen. Pyrin palauttamaan asiakkaiden mieleen kesän aikaisia tapaamisia, joten käsitelimme prosessia teema kerrallaan. Haastattelun edetessä teema kerrallaan asiakkaila oli mahdollisuus keskustella muiden ryhmäläisten kanssa kokemuksistaan. Haastatteluun osallistui neljä viidestä menetelmäkokeilussa mukana olleesta vanhemmasta. Yksi vanhemmista ei päässyt paikalle.

Yksi tiedonkeruumenetelmistäni oli konsultaatio. Konsultaatiota voidaan käyttää argumentoinnin tukena ja teoreettisen syvyyden lisäämiseksi, mutta toisaalta samalla kerätään faktatietoa hanketta varten (Vilkkä & Airaksinen 2003, 66). Tärkeimmät konsultaatiot olivat työryhmän asiantuntijoiden kanssa käydyt keskustelut sekä Naantalien perhekeskus Väentuvan henkilökunnan kanssa käyty kehityskeskustelu.

Kehittämishankkeessa dokumentointi on tärkeässä asemassa. Dokumentoinnin avulla tekemisestä jää jälki ja ulkopuolinen lukija voi päätellä miten hanke on edennyt. (Salonen 2013, 23). Dokumentointi oli tärkeä osa kehittämistyötäni. Tein muistiinpanot kehittämiskeskusteluista ja menetelmäkokeilun vaiheista. Jokaiselta tapaamiselta tehdyt muistiot autoivat suuresti prosessin aukikirjaamisessa. Tärkeimmät välineet dokumentoinnissa olivat käsillä tehdyt muistiinpanot ja puhtaaksi kirjoitetut versiot. Valokuvasin prosessin kulkua Avopalveluyksikkö Olivian järjestelmäkameralla. Asiakkaiden luvalla kehittämistyössäni on muutamia valokuvia työskentelyn kulusta.

Tapaamisten jälkeen kirjoitetuissa muistioissa käytin tiettyä toimintamallia. Kirjasin paikan, ajan ja osallistujamäärän sekä teeman nimen. Käsiteltävät kohdat olivat tavoite, toiminnankulku, arvio toteutuksesta sekä haasteita ja kehitettävää. Sain muistioihin palautetta jokaisesta kerrasta ja niiden avulla työkirja kehittyi joka kerta lähemmäs lopullista muotoaan. Teemat annoin asiakkaille yksi kerrallaan, jotta ryhmässä keskityttäisiin samaan aiheeseen. Tämän työn liitteenä on esimerkki menetelmäkokeilun muistioista

6 KEHITTÄMISHANKKEEN PROSESSIKUVAUS JA TYÖKIRJAN LUOMINEN

6.1. Suunnitteluvaihe

Kuvio 1. Kehittämishankkeen kokonaiskuvaus 2013.

Aika	Menetelmä	Toimijat/yhteistyö	Tuotos	
TAMMIKUU	Kehittämiskeskustelu	Avopalvelu-yksikkö Olivia	Yhteistyön aloittaminen Alustavat tavoitteet	Suunnittelu ja tavoitteiden määrittely
HELMIKUU	Kehittämiskeskustelu puhelin s-posti	Avopalvelu-yksikkö Olivia	Aiheen selkiyttäminen Kehittämistehtävien tarkennus, resurssit	
HELMI/MAALISKUU	Kirjallisuuskatsaus Itsenäinen työskentely		Suunnitelman työstäminen Teoriaperusta	
MAALISKUU	Asiantuntija palaveri Menetelmäkirjallisuuteen tutustuminen	Väentuvan perhetyöntekijät	Työkirjan teemat Ohjauksetojen rakenne Menetelmät	
MAALIS/HUHTIKUU	Dialoginen kehittämiskeskustelu	Avopalveluyksikön (asiakas- ja työyhteisö)	Hankkeen esittely luvat kehittämisisideat	Organisointi ja toteutus
HUHTIKUU	Dialoginen kehittämiskeskustelu	Avopalveluyksikkö (2. ohjaajaa)	Työkirjan teemojen esittely Työkirjan runko	
HUHTI-ELOKUU	Harjoittelu/kesätyöt Purkukeskustelut	Avopalveluyksikkö (työntekijät ja asiakkaat)	Ohjaukset, menetelmäkokeilu, dokumentit, muistiot	
TOUKO-ELOKUU	Menetelmäkokeilu (10 ohjauksetta) Muistiot	Avopalveluyksikkö (asiakkaat)	Asiakkaiden tuotos Palaute teemoista ja menetelmästä	
ELOKUU	Kehittämiskeskustelu	Avopalveluyksikkö (työntekijät)	Menetelmäkokeilun purku Jatkon suunnittelu	Arviointi ja levitys
ELOKUU	Menetelmän arviointi Ryhmän purku Ryhmähaastattelu	Avopalveluyksikkö (asiakkaat)	Kokonaispalaute prosessista Ryhmän lopetus	
SYYSKUU	Dialoginen kehittämiskeskustelu Palautelomake	Avopalveluyksikkö (työntekijät ja asiakkaat)	Juurruttaminen Kehittämisisideat	

Tässä luvussa kuvaan kehittämishankkeeni toteutumista. Tammikuussa 2013 alkoi kehittämistehtävän suunnittelu yhdessä Ensi- ja Turvakodin alaisen avopalveluyksikkö Olivian kanssa. Ensimmäinen vaihe on aiheanalyysi eli aiheen ideointi. Aiheanalyysissä tulee pohtia esimerkiksi hyötykö kohderyhmä jotenkin kehittämishankkeesta ja mitkä ovat omia osaamisalueita. Ideointivaiheessa tehdään myös toimintasuunnitelma, johon kirjataan idea ja tavoitteet, joita on harkittu ja perusteltu tarkkaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23–26.) Olivian toiminnan viitekehys ja perustehtävä sekä toiminnan rakenne olivat minulle ennestään tuttuja, sillä toimin paikassa harjoittelijana vuotta aiemmin. Ensimmäisillä kerroilla keskusteltiin Olivian tarpeista ja omista kiinnostuksen kohteista.

Jo ensimmäisellä tapaamisella kehittämistehtävän viitekehys selkiintyi. Päätimme, että lähden kehittämään Olivian toiminnallisia menetelmiä, jotka keskittyvät lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Alustavasti keskusteltiin muskarin kehittämisestä ja vuorovaikutusleikeistä. Tapaamisen jälkeen sovittiin, että lähden työstämään ideoita paperille ja pohtimaan alustavia kehittämistehtäviä. Tekemässäni prosessikuvausmallissa pyrin havainnollistamaan kehittämishankkeen etenemistä. Todellisuudessa vaiheet ovat kuitenkin osittain limittäisiä ja syklisesti eteneviä.

Tapaamisten välissä tein kirjallisuuskatsausta taidelähtöisiin menetelmiin sosiaalialalla ja tutustuin varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen menetelmäkirjallisuuteen. Koin tarvitsevani tarkempia suuntaviivoja kehittämistyön suunnitelmalle ja sovimme ylimääräisen tapaamisen Oliassa ohjaajien kanssa. Keskustelussa pohdittiin, miten oleellista kehittämistehtävälle on, että se tuntuu omalta ja mielenkiintoiselta.

Laadin kehittämistyön suunnitelman, johon kirjasin kehittämishankkeeni alustavat tavoitteet, aikataulut, toimeksiantajan kuvauksen ja kehittämismenetelmät. Suunnitelma hioutui kuitenkin vielä helmi-maaliskuun aikana käydyissä kehittämiskeskusteluissa. Pohdin omia osaamisalueitani ja Avopalveluyksikkö Olivian toimintarakenteita laajasti. Ajattelin, että lapsen

näkyväksi tekeminen ja lapsen tarinan dokumentointi oli osa-alue, jota voisi Oliviassa entisestään kehittää. Omaksi vahvuudekseni koin ryhmän ohjaamisen ja kiinnostuksen taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan. Vanhemman reflektiivisen kyvyn tukeminen on yksi Olivian perustehtävistä, joten tuntui luontevalta lähteä kehittämään menetelmää, joka antaa tukea vanhemmuuteen.

Ajatuksen pohjalta Pienet jalanjäljet –menetelmän malli alkoi hahmottua. Uskoin menetelmän tukevan varhaista vuorovaikutusta vanhempien työstäessä itse lapsensa tarinaa erilaisten teemojen kautta. Menetelmä alkoi hahmottua helmikuussa 2013. Toiminnalliset yhteisöt ovat myös osa Olivian toimintarakennetta, joten he olivat tottuneet ryhmässä työskentelyyn. Ajattelin, että on hyvä, jos työskentelyssä on myös jotain tuttua asiakkaille, sillä rutiinit luovat luottamusta ja turvallisuuden tunnetta.

Sovin palaverin Naantalin perhekeskus Väentuvan työntekijöiden kanssa, joilla on laaja kokemus perhetyöstä ja toiminnallisten menetelmien käytöstä ryhmissä. Palaverin aikana tutustuin Käsikynkkä omakirja työskentelymalliin. Materiaalina oli ohjekirja menetelmään ja ohjaajan omat ohjeet. Käsikynkkä-menetelmää on käytetty ryhmätyömenetelmänä työskenneltäessä vanhempien kanssa tunteiden ja mielikuvien tasolla (Sosiaaliportti 2013). Työkirjasta sain ideoita leikekirjamenetelmässä käsiteltäviin teemoihin. Tarkoituksenani oli käyttää omakirjan sivuja valikoiden ja soveltaen.

6.2 Menetelmän kehittäminen

Maaliskuun aikana työstin työkirjaan tulevia teemoja ja työskentelymalleja itsenäisesti. Trialogisessa kehittämiskeskustelussa esittelin alustavasti leikekirjatyöskentelyn mallia asiakkaille ja työntekijöille. Osallistujina oli koko Olivian asiakasyhteisö. Asiakkaita oli paikalla kuusi ja työntekijöitä kolme. Keskustelussa kysyin jokaiselta vanhemmalta lupaa toteuttaa leikekirjaa yhteistyössä heidän kanssaan kevään ja kesän aikana. Esittelin menetelmän erilaisia työskentelytapoja ja keskustelimme niistä yhteisön kanssa. Jokainen vanhempi oli innokas osallistumaan työskentelyyn ja koki aloittamisen

mielekkääksi. Samalla työntekijät saivat kuvaa siitä, millaiseksi kehittämistehtävä on lähtenyt muotoutumaan edellisen tapaamisen jälkeen.

Aloitin harjoittelun Avopalveluyksikkö Oliviassa huhtikuun alussa 2013. Harjoittelun alkuun mennessä olin tehnyt alustavat hahmotelmat teemoista ja listaa tarvittavista materiaaleista. Huhtikuussa toteutettiin kehityskeskustelu, jossa hioimme yhdessä ohjaajieni Astrid Sundströmin ja Eeva Pitkäsen kanssa teemat sellaiseen muotoon, että ne olivat valmiit asiakkaiden kanssa työstettäviksi. Olin tehnyt tapaamiselle alustavat kysymykset teemoista vanhempien kanssa käytävän keskustelun ja toiminnan pohjaksi ja yhdessä työntekijöiden kanssa teimme lisäyksiä ja tarkennuksia teemoihin. Pohdimme myös teemojen teoreettista viitekehystä ja sitä, miten kertoisin asiakkaille kunkin teeman tarkoituksen. Keskustelun pohjalta päätin tutustua lisää sukupuu työkaluun ja temperamentti-teorioiden kirjallisuuteen.

6.3 Menetelmäkokeilu eli tapaamiset ryhmässä

14.5.2013 kokoonnuimme ensimmäistä kertaa ryhmässä tekemään leikekirjaa. Sen jälkeen tapasimme pääsääntöisesti joka toinen viikko puolentoista tunnin ajan. Ohjaukset oli yhteensä yhdeksän. Jokaisella tapaamisella käsiteltiin eri teemoja, mutta toiminnan rakenne oli pääpiirteittäin sama. Aluksi keskusteltiin edellisellä kerralla heränneistä ajatuksista, jonka jälkeen alustin ryhmän seuraavaan teemaan. Jokainen teema tuki omalta osaltaan vanhemman reflektiivisen kyvyn kehittymistä, sillä vanhempi joutui pohtimaan lapsensa kokemuksia.

Työskentelyssä oli mukana yhteensä seitsemän vanhempaa, yksi isä ja kuusi äitiä. Kaksi vanhempaa lopetti kuntoutuksen kokeilun aikana, joten koko prosessin ajan mukana oli viisi vanhempaa. Keskustelun apuna käytin joillain kerroilla toiminnallisia työkaluja, kuten nallekortteja tai magneetteja. Teemasta keskusteltiin yhdessä ryhmän kanssa ja asiakkaat saivat toisiltaan ideoita ja tukea vaikeiden asioiden auki kirjoittamiseen. Alustuksen ja keskustelun jälkeen

vanhemmat tekivät tuotostaan kukin omalla tyylillään. Jokaisella vanhemmalla oli oma albumi, johon sai toteuttaa teemojen pohjalta omanlaisensa tuotoksen.

Kuva 1. Menetelmäkokeilussa käytettyä materiaalia (C Suvi Sillanpää).

Alustavan suunnitelman mukaan lasten ja aikuisten oli tarkoitus osallistua suurimpaan osaan tapaamisista yhdessä. Kuitenkin oman kokemukseni ja asiakkailta saadun palautteen pohjalta suurin osa tapaamisista toteutettiin vanhempien ryhmässä ilman lapsia. Varhaista vuorovaikutusta tukevia leikkejä ja toimintoja oli kuitenkin jokaisen tapaamisen välissä Olivian muussa ryhmätoiminnassa. Kokemus osoitti, että vanhemmat tarvitsivat aikaa keskittyä teemoihin ja usein aiheiden käsittely ryhmässä herätti monenlaisia tunteita. Keskustelu oli oleellinen osa menetelmää ja tapaamisten runkoa.

Leikekirjan teemoja oli kahdeksan. Kahdeksalla tapaamiskerralla käsiteltiin teemoja ja viimeisellä kerralla purettiin leikekirjatyöskentelyn prosessia kokonaisuudessaan. Samalla sain palautetta tuotoksesta ja kehittämissuhteita lopullista työkirjaa varten. Viimeisellä tapaamisella purettiin prosessia kokonaisuudessaan. Tarkoituksena oli sekä ryhmän päättäminen että palautteen saaminen ja antaminen. Käytin apuna lomaketta,

johon olin valmiiksi kirjannut läpikäytäviä teemoja. Jokainen vanhempi kertoi vuorollaan kokemuksiaan työskentelystä ja antoi palautetta teemojen toimivuudesta. Lopuksi vanhemmat valitsivat työskentelyprosessia kuvaavan magneetin. Symbolisen esineen kautta asiakas sai itse päättää mitä jakaa kokemuksistaan yhteisössä ja mitkä merkitykset hän jättää kertomatta.

6.4 Tuotoksen purku ja arviointi

Syyskuussa 2013 leikekirjatyöskentelyn kokeilu oli saatu loppuun ja oli aika kirjoittaa prosessikuvausta projektin ajalta. 11.9. toteutettiin koko Olivian yhteisön yhteinen kehityskeskustelu, johon osallistuivat asiakkaiden lisäksi kaikki työntekijät. Osa asiakkaista oli uusia, joten heille menetelmä oli uusi. Alustin menetelmää ja siinä läpikäytyjä teemoja yhteisölle, jonka jälkeen jokainen projektissa mukana ollut asiakas sai kertoa omia ajatuksiaan työskentelystä. Keskustelun tavoitteena oli menetelmän juurruttaminen Oliviaan uudeksi työmenetelmäksi. Tarkoituksena oli, että asiakkaat saavat jakaa kokemuksiaan oma-ohjaajilleen, jotka eivät ole nähneet prosessin aikana tuotettua materiaalia. Asiakkailta oli tuotokset mukanaan ja jokainen näytti muulle yhteisölle tekemiään sivuja. Työntekijät kyselivät lisää tekoprosessista ja ryhmämuotoisesta työskentelystä asiakkailta.

Yhteisen kehittämiskeskustelun jälkeen pidimme työyhteisön purun, jossa leikekirjan käsittelyä jatkettiin. Keskusteltiin siitä, millaisessa muodossa he haluavat tuotoksen, jotta sitä olisi mahdollisimman helppo käyttää. Sovimme, että teen pienimuotoisen työkirjan, johon liitän ohjeet ja asiakkaille annettavat teemat. Lisäksi kirjaan ylös työskentelyssä tarvittavat materiaalit. Sovimme yhdessä, että ohjeet ovat suuntaa antavia ja vapaasti sovellettavissa, sillä jokaisen ryhmän kanssa voi toimia eri tavalla. Lisäksi työskentelyyn voi ottaa mukaan monenlaisia uusia teemoja. Tärkeimmäksi tekijäksi juurruttamisessa työntekijät kokivat kehityskeskustelut ja sen, että leikekirjan runko jää heille nähtäväksi.

Avopalveluyksikön esimies pyysi minua kirjoittamaan työskentelystä Turun Ensi- ja turvakodin Enska-lehteen. (Enska 2013.) Tekstissä kuvaan leikekirjatyöskentelyn tavoitteita ja toimintamuotoja lyhyesti. Lisäksi kirjoitin asiakkaiden kokemuksista kehittämishankkeesta. Lehtileikkeen avulla menetelmän juurruttaminen ja siitä informoiminen myös muihin Ensi- ja turvakodin alaisiin yksiköihin mahdollistui. Lehtijuttu on tämän työn liitteenä. Viimeistelyvaiheessa viimeistellään tuotos ja kehittämishankeraportti (Salonen 2013, 19). Viimeistelyvaiheeni kesti pitkään, sillä omaan elämäntilanteeseeni tuli muutoksia, sillä tulin äidiksi syksyllä 2013. Esitin tuotoksen jo syksyllä 2013 toimeksiantajalleni, mutta valmiin työn esitin keväällä 2014.

7 PIENET JALANJÄLJET –MENETELMÄN MATERIAALI

7.1 Työkirja asiakkaalle ja ohjaajan työkirja

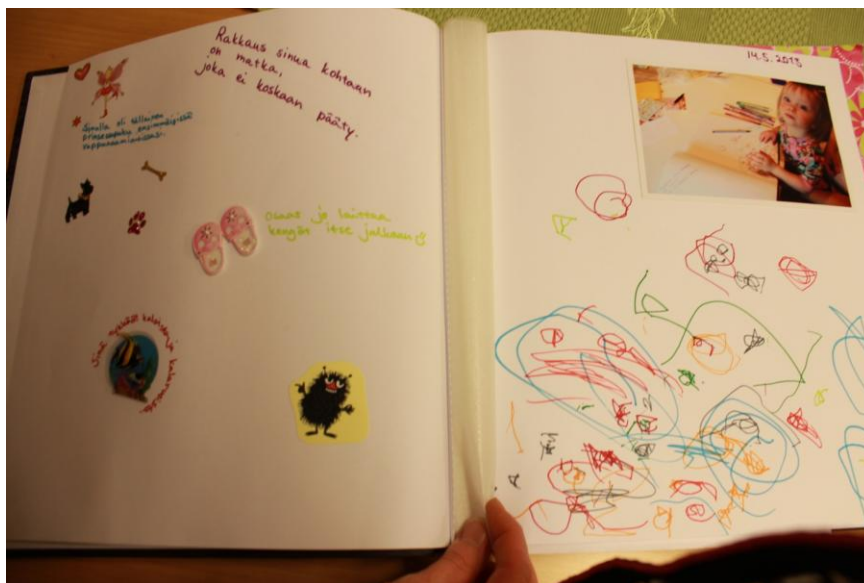
Kehittämishankkeen loppuvaiheessa syyskuussa 2013 työstin materiaalit lopulliseen muotoonsa. Pienet jalanjäljet -menetelmän materiaaleja ovat asiakkaalle tarkoitettu työkirja ja ohjaajan opas. Asiakkaiden työkirjassa on esitelty työskentelyn aikana läpikäytävät teemat. Ohjaajalle tarkoitettussa versiossa avataan työskentelyn tavoitteita tarkemmin ja annetaan käytännön vinkkejä toteutukseen. Ohjaajan opas alkaa johdannolla, jossa esitellään käyttämiäni toimintamalleja työkirjan toteuttamiseen, mutta ne ovat vain ehdotuksia. Työn liitteenä on kehittämishankkeessa luodut tuotokset. Menetelmäkokeilu ja teemojen kehittäminen olivat työläitä, joten en hankkeen aikana muokannut tuotoksia täysin viimeistelyyn muotoon. Ne ovat digimuotoisena ja kuhunkin tilanteeseen sovellettavana ja muokattavana.

Työkirjaa tehtäessä oli pohdittava monenlaisia ominaisuuksia, kuten tuotoksen kokoa. Koon lisäksi typografia vaikuttaa kirjan luettavuuteen (Vilka & Airaksinen 2003, 52). Työkirjan tekeminen oli monivaiheinen ja sen jokaisessa vaiheessa asiakkaat olivat työskentelyssä osallisina. Ensin tein alustavan hahmotelman työkirjasta, jota käytin materiaalina menetelmäkokeilussa asiakasryhmän kanssa. Jokaisen tapaamisen jälkeen kirjan teksti hioitui lähemmäs lopullista muotoaan.

Halusin kerätä palautetta jokaisen tapaamisen aikana ja kehittämishankeprosessin loppupuolella. Asiakaspalaute on tuotoksen arvioinnissa tärkeää. Tuotoksen toimivuutta mittaavia kriteerejä on useita. Tekijän on pohdittava tuotoksen käytettävyyttä kohderyhmässä ja käyttöympäristössä. Lisäksi tuotteen houkuttelevuus selkeys ja johdonmukaisuus ovat tärkeitä kriteerejä tuotokselle. Tekijän on pohdittava tuotokseen hankkimiaan tietoja ja niiden luotettavuutta tarkkaan ja lisäksi päätettävä miten lähteitä tuotoksessaan kuvaa. (Vilka & Airaksinen 2003, 53–54.)

Työkirjan teemoja lähestytään keskustelun lisäksi toiminnallisesti. Jokaisella tapaamisella vanhemmat saavat käyttää runokirjoja, tarroja, maaleja, leikekirjoja ja valokuvia kuvaamaan mieleen heränneitä ajatuksia. Työkirjaan kehittyneet teemat olivat:

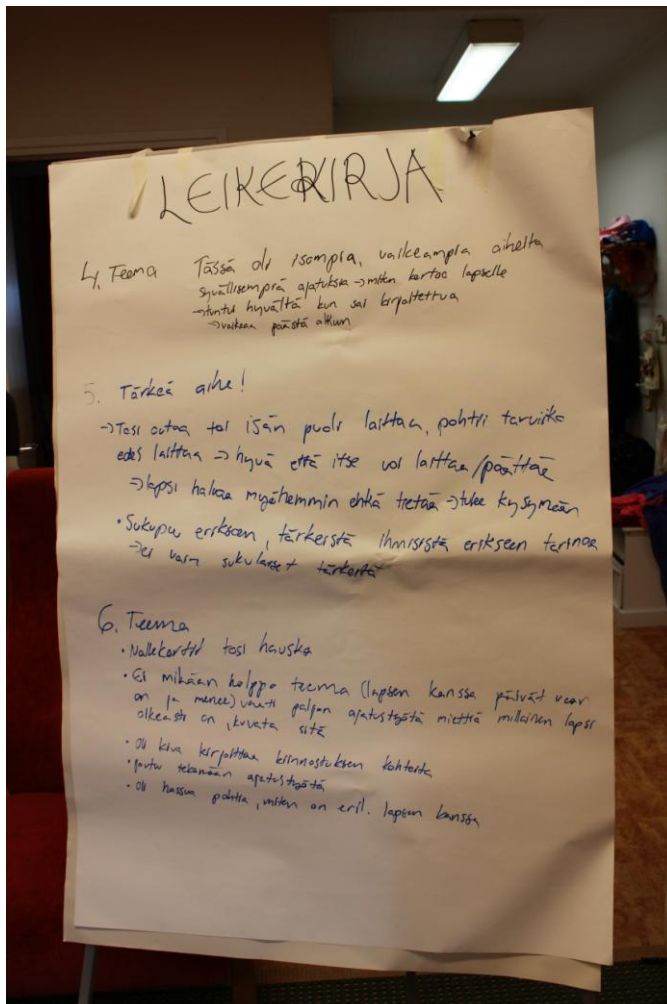
1. Lapsen profiili
2. Kohdun suojasta suureen maailmaan – Odotusaika ja lapsen syntymä
3. Tällainen vauva olit –vauva-aika
4. Lapsi perheen jäsenenä- elämän suuri muutos
5. Elämäni ihmiset – Sukupuu ja lapsen elämän tärkeitä ihmisiä(liite Minun Sukuni)
6. Temperamentti ja luonne- lapsi omana persoonana
7. Tulevaisuuden muistelu- kirje lapselle
8. Yhteiset hetket – mieleenpainuneita tapahtumia

Kuva 2. Ote Pienet jalanjäljet –omakirjasta (C Suvi Sillanpää 2013).

Tuotostani kirjoittaessa pohdin, oliko parempi käyttää preesensia vai imperfektiä ja puhuttelinko tekijää. Tekstimuodolla on merkitystä, sillä on tärkeää käyttää kohderyhmän mukaista kirjoitustyyliä. Etukäteen on selvitettävä kohderyhmän asema, ikä ja aiempi tietämys tuotoksessa käsiteltävästä aiheesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 129.) Asiakasryhmä oli minulle entuudestaan tuttu, joten tuntui luontevalta lähteä työstämään työkirjan sisältöjä ja tekstimuotoa.

Menetelmäkokeilun kautta saamani tieto ja palaute oli ensiarvoisen tärkeää työkirjan lopullisen muodon löytymiselle. Aluksi kirjoitin tekstiä puhutellen lasta, sillä vanhemmat tekevät kirjaa lapsilleen. Esimerkiksi teema kaksi oli nimeltään: Kun minä tulin maailmaan. Vaikka vanhemmat tekevät kirjaa lastensa elämästä ja kokemuksista, on se vain heidän tulkintaansa tapahtumien kulusta. Vanhemmat olivat hämillänsä missä muodossa kertoisivat tapahtumista. Siksi vaihdoin teeman kaksi nimeksi ”Kohdun suojasta suureen maailmaan - Odotusaika ja lapsen syntymä”. Teemojen kysymyksen tarkoitus on auttaa vanhempaa etenemään työskentelyssä, mutta kaikkiin ei tarvitse vastata.

Kuva 3. Purku ja palautteen keruu asiakasyhteisössä (C Suvi Sillanpää).

7.2 Tuotoksen arviointi vanhemmuuden tukemisen näkökulmasta

Toiminnallisissa menetelmissä keskustelua käytetään lähinnä työskentelyn purkamiseen ja kokemuksen jakamiseen muiden kanssa (Järvinen ym. 2007, 147). Kokemuksien purkaminen sanallisesti on tärkeä osa menetelmän toimintamallia. Puruissa sain palautetta teemoista ja työskentelytavoista. Asiakkaat saivat jakaa kokemuksiaan muulle ryhmälle. Vertaistuen merkitys ryhmässä oli suuri. Purut auttavat usein asiakasta löytämään uusia näkökulmia itsestä ja muista. Toiminnallisten menetelmien avulla voidaan tukea myös ryhmäläisten välistä vuorovaikutusta. (Järvinen ym. 2007, 147.)

Lapsen tarinan näkyväksi tekeminen oli kehittämishankkeessa oleellista. Lapsilähtöisyys lastensuojelutyössä on tärkeää. On muistettava lapsen kanssa työskentely ja lapsen näkökulman huomioiminen. Lapsilähtöisyys on myös lapsen puolella olemista, mutta vanhemmat otetaan mukaan työskentelyyn. Työskentelylle asetetaan yhteiset tavoitteet. Usein vanhemman paras ja lapsen paras kulkee käsikädessä, mutta aina otettava huomioon lapsi ja perheen tilanne yksilöllisesti. On tärkeää, ettei kuvata lapsen asioita vain perheen ongelmien kautta. (Järvinen ym. 2007, 28–29.)

Nykypäivän vanhemmuudessa on omanlaisensa haasteet. Omat kokemukset lapsuudessa, toisaalta nykyhetki ja tieto varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä voivat aiheuttaa paineita nykypäivän vanhemmille. Vanhempi saattaa kokea ei-kielellisen vuorovaikutuksen haastavaksi. Moni miettii, osaako tulkita lastaan oikein. Perhetyössä tuetaan vanhempaa löytämään yhteys omaan vauvaansa ja tämän tunteisiin. Kuitenkin oleellisessa asemassa ovat myös vanhemman omat tunteet ja kokemukset. (Sjöberg 2009, 30.)

Äidin sensitiivisyyden edistäminen on nykyisin hoidollisten interventioiden keskeisin kohde (Slade 2004, 186). Menetelmätyöskentelyssä yhdistyvät molemmat. Toisaalta pohditaan lapsen maailmaa ja tunteita, mutta pyritään ymmärtämään, että ne ovat äidin tulkintoja lapsensa tunteista ja kokemuksista. Äidin tunteilla ja kokemuksilla annettiin myös tilaa keskusteluissa. Mielestäni

leikekirjatyöskentely kehittää vanhemman reflektiivistä kykyä. Menetelmäkokeilun palautteista tuli esille, että menetelmä tuki vanhemmuutta.

Taiteen avulla voi yhdistää tätä päivää ja eilistä, sillä luomistyö rikkoo ajan ja paikan rajat (Koivunen 1997, 126). Mielestäni menetelmän avulla lapsi saa mahdollisuuden oppia tuntemaan itseään ja taustaansa, samalla kun vanhemman mentalisaatiokykyä tuetaan. Vanhemmat kuvailivat menneisyydestä kirjoittamista haastavaksi ja tunteikkaaksi. Lapsensa alkutaipaleesta kirjoittaminen koettiin kuitenkin tärkeäksi. Strömbergin (2004, 135) mukaan ihmisellä on tarve kuulua johonkin, joten oman suku- ja kulttuuritaustan tunteminen merkityksellistä. Mitä enemmän pystyy käsittelemään itseään ja omaa taustaansa, sitä enemmän hyväksyy muita ja erilaisuutta.

Oman elämäntarinan hahmottaminen on tärkeää. Jos asiakas ei kykene hahmottamaan omaa tarinaansa, menneisyys näyttäytyy mustina aukkoina ja tulevaisuuden hahmottaminen voi olla haasteellista ja kaoottista. (Barkman 2003, 14.) Raskaus ja lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat kaikella tapaa arvokkaita. Niillä on suuri inhimillinen, kansanterveydellinen ja taloudellinen merkitys, joten lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen kannattaa panostaa. (Bardy & Öhman 2007, 20.) Vanhemmat kokivat työskentelyn lähentäneen suhdetta lapseensa ja auttaneen lapsensa kehitysvaiheiden tunnistamisessa. Projekti on pakottanut vanhempaa miettimään itseään erillisenä lapsestaan.

8 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

8.1 Hankkeen arviointi ja jatkokehittämissuositukset

Tieteellisen objektiivisuuden rinnalle on noussut raportoinnin muotoja, joissa tutkijan subjektiivisuus ymmärretään. Totuus voidaan nähdä jatkuvana neuvotteluna ja dialogina, jos se ymmärretään kontekstisidonnaiseksi. (Heikkinen ym. 2010, 145). Arvioin kehittämishankkeen toteutumista toisaalta osa-alue kerrallaan, mutta muistaen, että projekti muodostui useista osaprojekteista.

Dialogisuudelle annetaan paljon painoarvoa sosiaalialalla. Siksi koin dialogiset kehittämiskeskustelut ja menetelmäkokeilun ensiarvoisen tärkeiksi kehittämishankkeen toteutumiselle. Mielestäni asiakkaiden kanssa aito dialoginen vuorovaikutus mahdollistui eikä ainoastaan työntekijä ollut asiantuntija. Asiakkaiden palautteet olivat tärkeitä hankkeen arvioinnissa.

Vanhemmat kertoivat palautteissaan menetelmän tukevan vanhemmuutta ja lähentävän lasta ja aikuista. Pienryhmätyöskentely koettiin hyväksi, sillä ryhmässä sai jakaa kokemuksia ja ajatuksia, mutta pienessä ryhmässä jäi tilaa oman lapsen tarinan kirjoittamiseen. Osa vanhemmista koki, että teemojen sisällä oli liikaa apukysymyksiä eikä tapaamisten kesto ollut riittävä. Runokirjat, valokuvat ja muut materiaalit koettiin hyviksi ja monipuolisiksi.

Menetelmässä läpikäytyt teemat olivat vanhempien mielestä mielenkiintoisia, monipuolisia ja tunteita herättäviä. Hankkeesta saatu palaute on ollut positiivista ja innostavaa. Menetelmä aiotaan ottaa käyttöön Avopalveluyksikkö Oliviassa. Yksi työntekijä on jo soveltanut menetelmää yksilötyössä ja toinen on poiminut yksittäisiä teemoja käsiteltäväksi kotikäynneillä. Asiakkaiden kokemukset työskentelystä olivat myönteisiä. Asiakkaat kokivat prosessin myös rankaksi ja tunteikkaaksi. Omasta mielestäni hanke oli onnistunut ja työskentely antoisaa.

Kehittämistyöni on ajankohtainen, sillä taiteen ja toiminallisuuden työskentelymalleja käytetään työkentällä jatkuvasti enemmän. Varhaisen

vuorovaikutuksen tukemiseen taidelähtöisyys sopii hyvin, sillä taiteen avulla tekemisestä jää jälki. Taide antaa myös asioiden käsittelylle symbolisen suojan. Kehittämistehtävien yleistettävyys ei yleensä ole kovin suuri. Tarkoituksena onkin kehittää juuri Avopalveluyksikkö Olivian toimintaa. Harjoitteita ja työkirjaa voi kuitenkin toteuttaa minkä tahansa vanhempi-lapsiryhmän kanssa.

Vaikka hankkeen toimeksiantaja oli tyytyväinen kehittämishankkeeseen, mielestäni hankkeen suunnitteluun olisi voinut panostaa vielä enemmän. Työskentely- ja suunnitteluvaihe toteutuivat käytännössä limittäin. Toisaalta sykliisyys kuuluu kehittämishankkeen luonteeseen, mutta selkeämpi aikataulutus jo alkuvaiheessa olisi tuonut työskentelyyn selkeyttä. Itselläni äidiksi tuleminen viivästytti hankkeen raportoinnin valmistumista. Se, että olin raskaana koko hankkeen ajan toi omalle objektiivisuudelle haasteita, sillä hankkeen aihe liittyi varhaiseen vuorovaikutukseen ja reflektiivisyyteen. Toisaalta kehittämishankkeeseen liittyy aina subjektiivisuus, joten oma raskaus toi työhön syvyyttä ja vaikutti oman ammatti-identiteetin kehittymiseen.

Menetelmäkokeilujen muistioissa toistuivat ajankäytön haasteet. Puolitoista tuntia edellisen teeman purkuun ja uuden teeman parissa työskentelyyn osoittautui liian lyhyeksi. Haastetta lisäsi asiakkaiden retkahdukset Avopalveluyksikkö Oliviassa. Retkahdukset on käsiteltävä yhteisössä heti, joten menetelmäkokeiluun varattua aikaa kului ajoittain yhteisön muiden asioiden hoitoon. Pohdin, sen kuvastavan hyvin asiakasryhmän erityispiirteitä. Ne tekevät työskentelystä ainutlaatuista, vaikka menetelmän raamit olisivat samat. Erityispiirteet tulee ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa ja on osattava joustavasti muokata toimintaa työskentelyn eri vaiheissa. Ajankäytön haasteisiin oli keksittävä ratkaisu, sillä se stressasi myös asiakkaita. Päätin antaa asiakkaille kotitehtäviä, jotta pysyimme aikataulussa. Asiakkaat jakoivat paljon kokemuksiaan tapaamisten aikana ja joidenkin oli vaikeaa keskittyä kirjoittamiseen ryhmässä, joten mielestäni oli hyvä, että tehtäviä oli mahdollista jatkaa kotona.

Menetelmäkokeilussa nousi esille myös tarve toiseen ohjaajaan. Ajoittain oli haastavaa huomioida jokainen ryhmän jäsen ja toimia samalla kirjurina.

Muistioita varten muistiinpanojen tekeminen oli kuitenkin oleellista. Valokuvasin tapaamisten aikana toimintaa sekä hanketta varten että asiakkaille muistoksi. Toisen ohjaajan läsnäolo olisi jättänyt kuvaamisellekin enemmän tilaa. En voinut jakaa toisen kanssa huomioita ja kokemuksia, joten pohdin, jäikö minulta huomaamatta jotain oleellista? Vakituisen ohjaajan osallistuminen työskentelyyn olisi myös auttanut menetelmän juurruttamista. Onneksi jokaisen ryhmätapaamisen jälkeen työyhteisössä pidettiin purku, jossa sain kertoa omista huomioistani ja työskentelyn herättämistä tunteista. Jatkossa toinen ohjaaja on hyvä ottaa mukaan kaikkiin ryhmätyöskentelyvaiheisiin.

Jo kehittämishankkeen loppuvaiheessa Pienet jalanjäljet –menetelmää on sovellettu jatkokäyttöön Avopalveluyksikkö Oliviassa. Myös Ensi- ja turvakodin alaisen päihde-ensikoti Pinjan työntekijät ovat osoittaneet kiinnostusta menetelmää kohtaan. Menetelmää voi soveltaa kaikkien vanhempi-lapsi ryhmien kanssa. Asiakkaiden kehittämissuhteena on toteuttaa omakirjaa sekä ryhmässä että omaohjaajan kanssa. Ryhmä- ja yksilötyöskentelyn yhdistäminen on hankkeessa mukana olleen työryhmänkin mielestä hyvä idea. Alun perin asiakkaiden oli tarkoitus työskennellä vanhempi-lapsiparina. Käytäntö kuitenkin osoitti, että vanhemmat eivät kyenneet syventymään teemoihin riittävästi lapsien läsnä ollessa.

Pienet jalanjäljet – menetelmässä hyväksi käytetään monenlaisia työkaluja nallekorteista valokuviin. Teemoja ja työkaluja voi lisätä työskentelyyn kohderyhmästä riippuen. Eryteisesti ohjaajan oppaaseen olisi voinut kirjoittaa tarkempaa ohjeistusta kullakin kerralla käytetyistä materiaaleista ja menetelmistä. Siihen ei valitettavasti ollut riittävästi aikaa.

Keskustelimme työryhmän kanssa teemoista, joista työskentelyä voisi jatkaa lapsen vanhetessa. Leikki- ja kouluikäiset lapset voisi ottaa enemmän mukaan työskentelyyn. Uusia työkaluja, joita voisi jatkossa hyödyntää ovat vauvojen värileikki ja laulu- ja leikkituokiot. Siten työskentelystä tulisi moniulotteisempaa. Vanhemman ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus tulisi sitäkin kautta näkyville ja oma-kirjan tekohetkellä yhteisiin hetkiin voitaisiin palata.

Vanhemmat voisivat reflektoida omaa toimintaansa joko ryhmässä tai kaksin oma-ohjaajansa kanssa.

8.2 Eettinen arviointi ja ammatillinen kehittyminen

Sosionomin (AMK) on sisäistettävä reflektiivinen, tutkiva ja kehittävä työote. Mielestäni kehittämishankkeen tukee työtettä hyvin. Sosionomin (AMK) kompetenssialueisiin kuuluu asiakastyön osaaminen. Se sisältää erilaisten asiakastyön teoreettisten työorientaatioiden ja työmenetelmien soveltamisen ja arvioinnin taidot. Sosionomin (AMK) on myös kyettävä luomaan asiakkaan osallisuutta tukeva ammatillinen vuorovaikutussuhde ja ohjaamaan tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan. (Borgman ym. 2001, 11–16; Sosiaaliportti 2014.) Kehittämishankkeen aikana asiakastyön osaamiseni on kehittynyt huomasti. Menetelmäkokeilun aikana sain kehittää ryhmänohjaajan taitojani sekä tukea asiakkaita heitä osallistavalla ja voimaannuttavalla tavalla. Menetelmäosaamiseni kehittyi tutustuessani useisiin menetelmiin ja työkaluihin suunnitelmavaiheessa sekä omaa menetelmää luodessa. Lisäksi olen saanut suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida kehittämishankkeen. Hankeosaaminen on myös yksi sosionomin (AMK) kompetenssialueesta (Sosiaaliportti 2014).

Ammatillinen kasvu on aikaisemman tiedon, oman persoonan ja alaan liittyvän teorian ja kokemuksen summa. Se on jokaisella ainutlaatuinen. (Mäkinen ym. 2009, 33.) Olen tyytyväinen valintaani toteuttaa kehittämishanke. Hankkeessa opin paljon sekä omasta ammatti-identiteetistäni, työelämästä että hanketyöskentelystä. Lisäksi sain toteuttaa hankkeen yhteistyössä ammattitaitoisen moniammatillisen tiimin kanssa. Opitut taidot ovat valttikortteja tulevissa työhaasteissani. Taidelähtöiset menetelmät tekivät hankkeesta erityisen mielenkiintoisen ja antoisan. Taiteen avulla voi löytää uusia ulottuvuuksia oman ammatillisen persoonan kehittymiseen (Nietosvuori 2008, 136). Ammatillinen kasvu sisältää myös ammatti-identiteetin kehittymisen.

Ammatti-identiteetti on yksilön vaiheittain sisältämä ja rakentama sosiaalinen identiteetti, jossa kehitytään tiettyyn ammattiin. (Santala 2008, 81.)

Ammattietiikka on tärkeä ammatillisen kasvun elementti. Eettisyys on omien rajojensa ja tietämyksensä tuntemista. Työntekijän on oltava rehellinen itselleen ja osattava pyytää tarvittaessa apua. (Mäkinen ym. 2009, 41.) Kehittämishankkeessa oli mukana sekä työntekijöitä että asiakkaita. Kuitenkin päävastuu hankkeesta oli itselläni. Minulla oli kunnianhimoisia tavoitteita ja mielestäni suurimmaksi osaksi pääsinkin alkuperäisiin tavoitteisiini. Muut työntekijät kuitenkin auttoivat minua reflektoimaan omaa toimintaani sekä hahmottamaan hankkeen laajuutta ja auttoivat aiheen rajaamisessa paljon. Ei ollut helppoa jättää pois osa-alueita, joita olisi halunnut myös käsitellä, mutta myöhemmin ymmärsin muiden olleen oikeassa. Hanketyöskentely onkin osoittanut, että rajaaminen ja ajankäytön hallinta ovat kehittämisen alueitani myös jatkossa.

Pyrin säilyttämään asiakkaiden anonymiteetin hankkeen kaikissa vaiheissa. Kaikki asiakkaat olivat mukana työskentelyssä vapaaehtoisesti ja heillä on ollut mahdollisuus antaa palautetta sekä henkilökohtaisesti että anonymisti paperille. Henkilökohtaisen palautteen antamisen mahdollisuus tukee mielestäni dialogisuutta ja toisaalta anonymisti annettuihin palautteisiin voi kirjoittaa asioita, joita ei ehkä uskalla ääneen sanoa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) säättää vaitiolovelvollisuudesta. Sen 15 momentissa säädetään, että työntekijä ei saa paljastaa salassa pidettävää seikkaa ilman asiakkaan suostumusta. Olen pyytänyt luvan kaikkiin asiakkaita koskeviin tietoihin henkilökohtaisesti asiakkailta. Asiakkaiden kommentteja ei voi kuitenkaan tekstistä tunnistaa.

Toimin hankkeen aikana sekä opiskelijana, työntekijänä että uuden kehittäjänä. Kehittämishankkeen toteutuksen kannalta se oli mielestäni rikkaus. Sain kokeilla siipiäni työntekijänä, joka mahdollisti luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomisen asiakkaiden kanssa. Se hyödytti menetelmäkokeilun toteuttamista. Kuitenkin opiskelijan rooli mahdollisti sen,

että sain ohjausta hankkeen eri vaiheissa. Ajoittain monessa eri roolissa työskentely oli kuitenkin haastavaa. Itse-reflektio hankkeen eri vaiheissa kuitenkin auttoi toimimaan luontevasti eri rooleissa.

Lähtiessäni tekemään hanketta sukelsin kohti uutta ja tuntematonta. Hankkeen päätyttyä mukana olleet vanhemmat olivat kiitollisia ja tyytyväisiä yhteiseen projektiimme. He ovat onnellisia siitä, mitä konkreettista he ovat saaneet aikaan muistoksi lapsilleen. Sain itse vanhempien kanssa työskentelystä paljon kokemusta ja hiljaista tietoa, jota on vaikeaa sanallistaa. Työskentelymme tuloksena syntyi lapsilähtöinen, vanhemmuutta tukeva, helposti sovellettava Pienet jalanjäljet –menetelmä.

LÄHTEET

Allen, J; Fonagy, P. & Bateman, A. 2008. Mentalizing in clinical practice. American Psychiatric Publishing, Inc.

Andersson, M. 2008. Pidä Kiinni –hoitojärjestelmän rakentaminen. Teoksessa Andersson, M. Hyytinen R. & Kuorelahti M. (toim.). Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni –hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 18-36. Saatavana myös <http://ensijaturvakotien.liitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b1122d9ca9ace5347cb6dcf3490d88a3/1362458774/application/pdf/3140276/vauvan%20parhaaksi.pdf>.

Bardy, M & Öhman, K. 2007. Vaativa vauvaperhetyö kirjallisuuskatsaus kansanvälisestä tutkimuksesta. Helsinki: Stakes. Saatavana myös <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77064/T13-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>.

Barkman J. 2003. Ilmaisutaidot apuna syrjäytymisen ehkäisemisessä. Stakes; Dialogi 2/2003.

Bergmark, Å. & Lundström, T. 2006. Metoder i socialt arbete – vad är det? Teoksessa Meeuwisse, A; Sunesson, S. & Swärd, H. (toim.) Socialt arbete. Engrundbok. Stockholm: Natur och Kultur, 166–182.

Eskola, M. 1991: Metodisuus ja ohjautuminen sosiaalityössä. Teoksessa Sosiaalityö ja työnohjaus. Sosiaalityön vuosikirja. Helsinki: Sosiaalityöntekijäinliitto r.y. 54–75. Saatavana myös <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/svenska/dokumentit/Eskola.pdf>

Fonagy, P; Bateman, A. & Luyten, P. 2012. Introduction and overview. Teoksessa Bateman, A. & Fonagy, P. (toim.), Mentalizing in mental health practice. Washington: American Psychiatric Press, Inc. 3–42.

Forsberg, H; Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, H; Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.

Gerhardt, S. 2007. Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehitymiselle. Suom. Marja Kivirauma. Helsinki: Edita Prima Oy.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Helsinki: WSOY.

Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY. 2 –69.

Heikkinen, H; Kontinen, T. & Häkkinen, P. Toiminnan tutkimisen suuntaukset 2010. Teoksessa Heikkinen, H; Rovio, E. & Syrjälä L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. Korjattu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura. 39–76.

Henttonen, T. 2009. Vauvojen kaltoinkohtelu. Tunnistaminen ja puuttuminen ensikodeissa. Helsinki: Ensi- ja Turvakotien liitto ry.

Hirsijärvi, S; Remes, P & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsijärvi, S; Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Jaskari, S. 2008. Reflektiivisen työtteen kehittäminen - vauva vanhemman mielessä. Teoksessa Andersson, M; Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni –hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 126–139 Saatavana myös <http://ensijaturvakotien.liitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b1122d9ca9ace5347cb6dcf3490d88a3/1362458774/application/pdf/3140276/vauvan%20parhaaksi.pdf>.

Järvinen, R; Lankinen, A; Taajamo, T; Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Publishing oy.

Kananoja, A. 2007. Menetelmät ja metodisuus sosiaalialan työssä. Teoksessa Kananoja, A, Lähteinen, M; Marjamäki, P; Laiho, K; Sarvimäki, P; Karjalainen, P. & Seppänen, M. Sosiaaliryöön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 176 – 179.

Karvinen, S. Metodisuus sosiaaliryöön ammatillisuuden perustana. Teoksessa Granfelt, R; Jokiranta, H; Karvinen, S; Mathies A.–L Pohjola, A. Monisärmäinen sosiaaliryö. Jyväskylä: Sosiaaliturvan keskusliitto..

Kiviniemi, K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa Heikkinen, H Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.). Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköalaloja. Jyväskylä: Ps-viestintä oy. 63–84.

Koivunen, H. 1997. Hiljainen tieto.Helsinki: Otava.

Kuosmanen, S. 2009. Vauvailmiön muutos. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.7–17.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Larmo, A. 2010. Mentalisaatio- kyky pitää mieli mielessä. Duodecim 2010;126(6):616-22.

McNiff, S. 1999. Artistic Inquiry: research in expressive arts therapy. Teoksessa Levine, S. & Levine, E. (toim.) Foundations of expressive arts therapy. Theoretical and clinical perspectives.2. painos. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers. 67–85.

Murto, K. 2013. Terapeuttinen yhteisö. Jyväskylä: Kari Consulting Oy

Murto, K. 1997. Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Mäkinen, P; Raatikainen E; Rahikka, A. & Saarnio, E. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mäntymaa, M & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY. 17 – 23.

Mäntymää, M. & Tamminen, T. 2004. Minän suojautumis- ja sopeutumiskeinot kehityksellisestä näkökulmasta. Teoksessa Moilanen, I; Räsänen, E; Tamminen, T; Almqvist, F; Piha, J. & Kumpulainen, K. (toim.) Lapsi- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 57–60.

Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa Viinamäki, L. 2008. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja sarja A: raportteja ja tutkimuksia 2/2008.136.

Pajulo, M. 2004. Vauvan tunnetilan ja sen säätely – Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. Duodecim 2004; 120:2543-8.

Pajulo, M. & Kalland, M. 2008. Äidin reflektiivinen kyky ja sen vaikutus päihde-ensikotien hoidon tulokseen. Teoksessa Andersson, M; Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan

parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni –hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. 158–183. Saatavana myös <http://ensijaturvakotien.liitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b1122d9ca9ace5347cb6dcf3490d88a3/1362458774/application/pdf/3140276/vauvan%20parhaaksi.pdf>.

Pajulo, M. & Pyykkönen N. 2011. Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.). Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY. 29–69.

Parviainen, M. 2007. Luovasti siltaa sisimpään. Teoksessa Heikkinen, A; Levamo, P; Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti, 189–221.

Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.

Rapoport, R. 1960. Community as Doctor. London: Tavistock Publications.

Roine, M; Ilva, M. & Takala J. 2010. Johdatus lapsuus päihteiden varjossa raporttiin. Teoksessa Roine, M; Ilva, M. & Takala J. (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Helsinki: A-klinikkasäätiö. Raporttisarja nro 57. 10 – 15.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin, kehittämistoiminta ja kehittämishanke opinnäytetyönä – opas ja opintomoniste. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu.

Santala, J. 2008. Sosiaalityö sosionomien (AMK) ja sosiaalityöntekijöiden välisestä työnjaosta kunnallisessa sosiaalityössä. Teoksessa Viinamäki, L. 2008. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja sarja A: raportteja ja tutkimuksia 2/2008. 26–84.

Sillanpää, S. 2013. Lapsen tarina leikekirjaan. Enska. Ensi- ja turvakotien liiton jäsenlehti. 4/2013. Saatavana myös http://www.e-julkaisu.fi/enska/2013/04/pdf/Enska_4_13.pdf

Sisäasianministeriö, 2007. Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn avaimet. Sisäasiainministeriön julkaisusarja, 45/2007). Saatavilla myös <http://www.intermin.fi/julkaisu/452007?docID=25160>, Viitattu 4.11.2013.

Sjöberg, L. 2009. Vauvalla on ääni. Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. 17–36.

Slade, A. 2004. Perinataalisen mielenterveyshäiriön avainasia: Vauvan pitäminen äidin mielessä. Psykoterapialehti. 2004/3. 185–193.

Stömberg, M. 2004. Juntaan minuuteni multa, ravitsen juuriani menneellä, kasvatat oksillani tulevaa. Minä itsessäni, suvussani ja ympäristössäni. Omaelämäkerrallista työstämistä kuvataiteen keinoin. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Vesänen-Laukkanen, V. 2004. Katson ulos kuvastani. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Tammi, T. 2011. Ekspressiivinen taidetyöskentely. Teoksessa Kuukasjärvi, A; Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä – Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. 49–54.

Tervo, M. 2009. Koti resonoi vauvan äänen. Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Raportti 1/11. 38–50.

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvä työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 7–21.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampere University Press.

Tuulensalo, L; Ylä-Herranen, T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Taskanen I. & Timonen-Kallio E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 22 -35.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen Opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Ensi- ja turvakotien liitto 2013. Viitattu 20.20.2013. www.ensijaturvakotienliitto.fi > työmuodot > Pidä kiinni –hoitojärjestelmä

Eskola, M. 1991. Metodisuus ja ohjautuminen sosiaalityössä. Viitattu 20.4.2014. <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/svenska/dokumentit/Eskola.pdf>.

Sosiaaliportti 2013. Viitattu 20.10.2013. www.sosiaaliportti.fi > lastensuojelunkäsikirja > työvälineet > työmenetelmät > käsikynkä

Sosiaaliportti 2014. Viitattu 4.5.2014. www.sosiaaliportti.fi > Sosiaali ala ammattikorkeakouluissa > sosionomi (AMK) –tutkinto > ECTS –kompetenssit

Pienet jalanjäljet – Vanhemman työkirja

Kuinka hitaasti aika vieriiikään,

kun on niin kovin pieni.

Ja päivät ovat ihmeellisiä asioita tulvillaan.

Rakas isä ja äiti, hiljentäkää tahtianne,

katsokaa ympärillenne kuten minä.

Huomatkaa taas jo unohtamanne asiat

-kukan ja vesilätäkön pienet ihmeet,

Kävyt ja sulat, pikkukivet, sateenkaaren.

Ne ovat minun lahjani teille.

-Pam Brown

Kertakäyttökamerat dokumentoinnin tukena

Voit tallentaa leikekirjatyöskentelyprosessin aikana yhteisiä retkiä, tapahtumia ja arkisia asioita kameraan. Voit kuvata esimerkiksi kotia, tärkeitä esineitä tai yhteisiä arkisiä hetkiä. Muistathan lapsen näkökulman! Pohdi millaisia asioita hän näkee ja mitkä asiat ovat hänen elämässään merkityksellisiä.

Kamera palautetaan prosessin loppupuolella ja kuvat teetetään viimeistä teemaa varten.

Teema 1. Lapsen profiili- Tällainen minä olen

Tällä kerralla lapsesi on mukana aloittamassa leikekirjatyöskentelyä. Lapsi osallistuu teeman toteuttamiseen kehitystasonsa mukaan. Hän voi esimerkiksi piirtää tai liimata tarroja kirjan ensimmäisille sivuille. Sinun tehtäväsi on kirjata sanalliset osuudet sivuille. Lapsen jalan- ja käden kuvat painetaan lapsen valitsemalla värillä kirjaan.

Profiiliin voit kirjoittaa esim.

Lapsesi ikä

Lapsesi osaa jo/ tätä harjoittelee vielä

Lapsesi mielenkiinnonkohteet

Lapsesi pitää kovasti/ ei pidä

(Voit kirjata esim. lempikirjoja, televisio-ohjelmia, leikkejä yms.)

Taidot:

Liikkumisessa

ystävyyssuhteissa

peleissä

käsillä tekemisessä

kommunikoinnissa

Lapsesi jalanjälki...

ja kädenjälki...

2. Kohdun suojasta suureen maailmaan - Odotusaika ja lapsen syntymä

Vanhempi kirjaa kirjaan merkityksellisiä tapahtumia ja asioita. Juuri ne asiat ovat merkityksellisiä, jotka ovat jääneet sinun mieleesi. Muistathan, että kirja on tarkoitettu tulevaisuudessa myös lapsesi luettavaksi, joten pidäthän sen mielessä kirjaa työstäessäsi. Muista positiivisuus 😊

Tarkoituksena on matkustaa muistelutyössä raskausaikaan ja lapsen syntymään

Millaiseksi kuvittelit lapsesi kun hän oli vielä kohdun suojassa?

Kuvittelitko miltä hän näyttää ja millainen luonne hänellä on?

Muistatko millainen rytmi masuvauvalla oli? Muistatko ensimmäiset potkut?

Saitko/halusitko tietää oliko tulossa tyttö vai poika? Mitä ajatuksia ultraäänet herättivät?

Oliko sinulla raskaudenaikaisia mielitekoja esim. johonkin tiettyyn ruokaan.

Seurustelitko masuvauvan kanssa ja oliko teillä yhteisiä vuorovaikutushetkiä? Juttelitko esimerkiksi vauvalle?

Synnytyksen aika.

Millainen päivä oli? Vuorokauden aika, sää yms.? Millainen synnytys oli?

Äiti/isä ja vauva.

Miltä vanhemmasta tuntui? Miltä tuntui olla äiti/isä?

3. Tälläinen vauva oli 😊 - Vauva-aika

Miten lapsesi nimi valittiin? Vietettiinkö ristiäisiä/nimiäisiä?

Miten vauva nukkui? Millaisia yöt olivat?

Miten ruokailut sujuivat?

esim. kiinteiden ruokien maistaminen? Koska vauvasi sai ensimmäiset herkkunsa ja mikä hänen herkkuaan oli? Mistä ruuasta lapsesi ei pitänyt?

Mistä vauvasi nautti? Pitikö hän esimerkiksi ulkona nukkumisesta, kylpemisestä, laulamisesta yms?

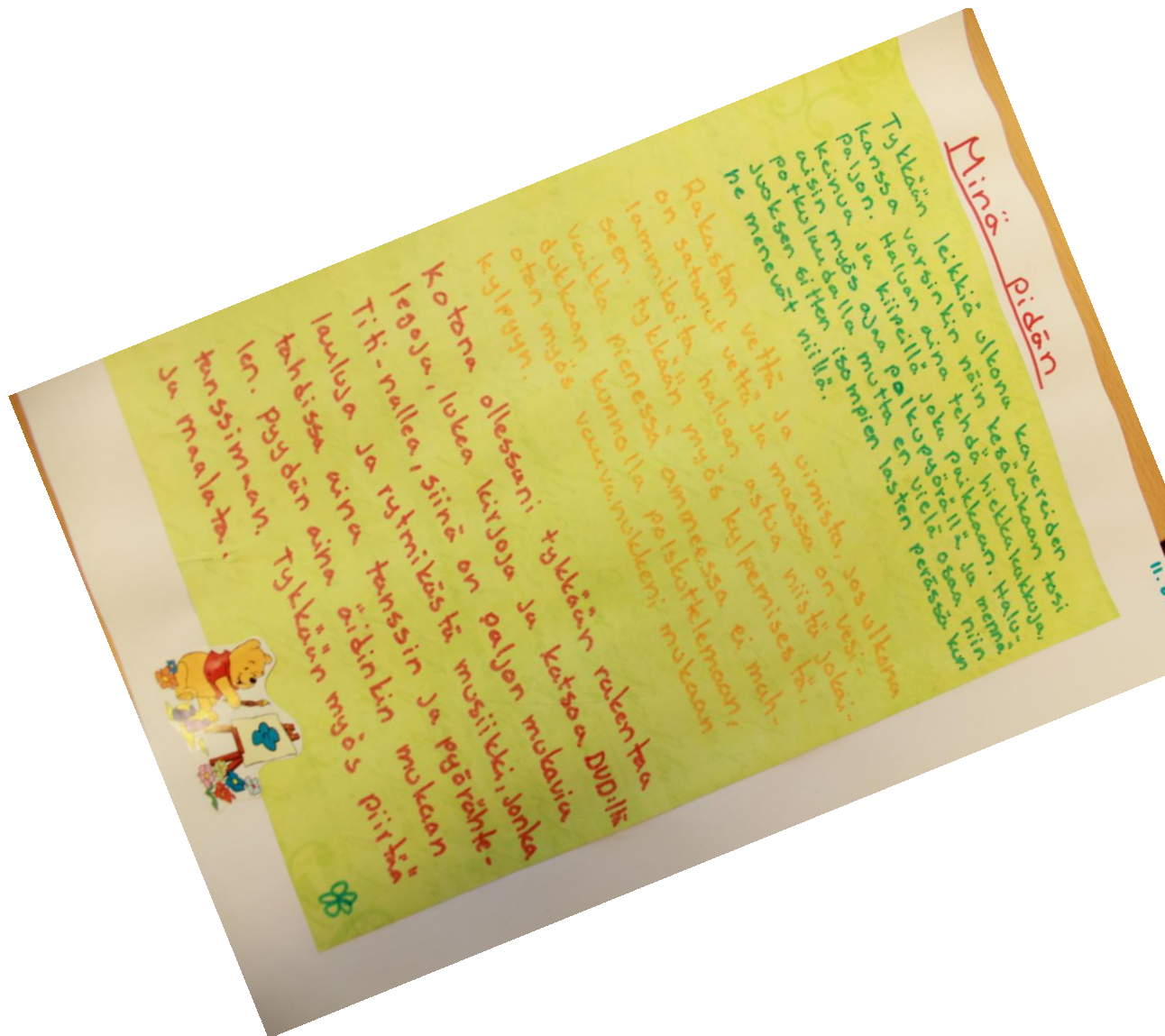
Mistä vauvasi puolestaan ei tykännyt?

Millaisia olivat ensimmäiset yhteiset leikkihetkenne? Lauloitko vauvallesi lauluja? Jos lauloit, niin millaisia?

Miten vauvasi ilmaisi pahaa mieltä? Sairaana? ikävävissään? nälkäisenä?

Koska ja kenelle vauvasi antoi ensimmäisen hymynsä? Koska hän oppi esim. ryömimään, ja kävelemään? Muistatko lapsesi ensimmäisen sanan?

4. Arki

Miten elämä muuttui vauvan myötä? Miltä muutos tuntui?

Millaisista asioista arkenne koostuu? Esim. ihmiset, rutiinit. (Valokuvia tärkeistä ihmisistä ja arjen rutiineista yms.) Kuvaa arkeanne tässä hetkessä. Voit kertoa myös millaista tukea olet saanut vanhemmuuteen. Mikä on lapsellesi tärkeää?

5. Elämäni ihmiset- Sukupuu ja tärkeät ihmissuhteet

Tee lapsesi sukupuu.

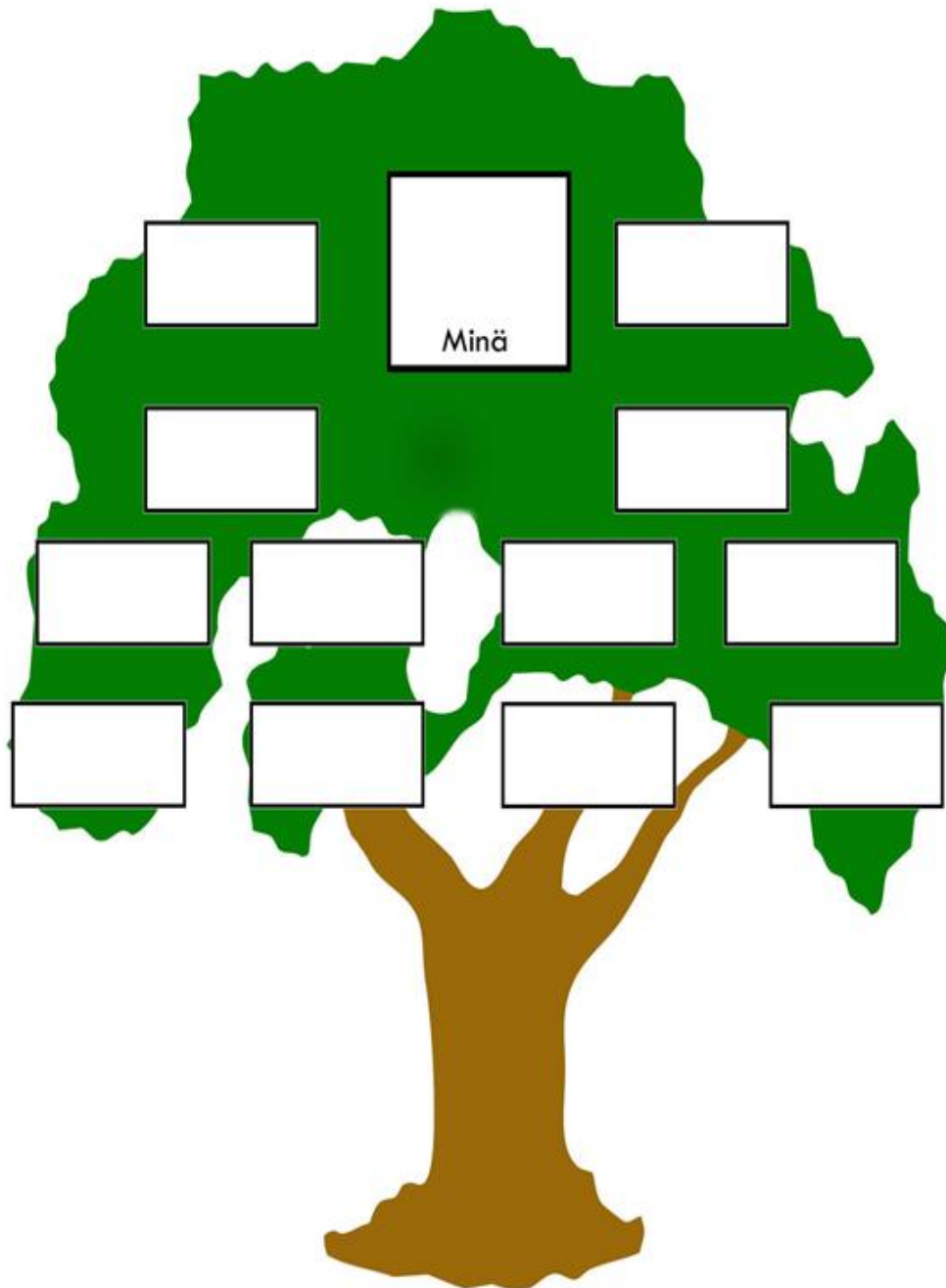
Sukulaiset: Kirjataan ylös ainakin lapsi, sisarukset, vanhemmat ja isovanhemmat. Voit käyttää apunasi sukupuu-mallia. Voit tehdä sukukupuun myös itse ja käyttää apunasi valokuvia, lehtiä, symboleita ja piirtää tai maalata. (Myös ne lähisukulaiset, joiden kanssa lapsi ei välttämättä ole tekemisissä kirjataan).

Mitä muita merkityksellisiä henkilöitä kuului/kuuluu lapsesi elämään?

Voit kertoa heistä kirjaan lapsellesi.

Minun sukuni

(http://www.mellaset.fi/sukupuu_mellanen.htm)

6. *Temperamentti ja luonne - lapsi omana persoonana*

Miten kuvailisit luonnettani?

Entä temperamenttiani? Onko siinä jotain samaa kuin sinulla?

Onko lapsi esim.

harkitsevainen - nopea

vilkas - rauhallinen

iloinen - vakava

osallistuva - seuraileva

Rytmisyys: Onko hän yleensä samaan aikaan päivästä nälkäinen, millainen unirytmisi on yms?

Aktiivisuus: Tykkääkö lapsi rauhallisista leikeistä, esim lukeminen vai fyysiset leikit, joissa saa liikkua paljon? Miten sujuu vaipanvaihto yms...yrittääkö lapsi kiemurrella karkuun?

Reaktioiden voimakkuus: Miten lapsi ilmaisee ilot ja surut, tunteet ja mielialan. (äänekkäästi, voimakkaasti, vaisusti)

Sopeutuminen: Miten lapsi mukautuu uusiin tilanteisiin (lapsi voi olla hyvä sopeutuja, vaikka hänen ensireaktionsa kaikkeen uuteen olisikin varautunutta.)

Sensitiivisyys: Onko lapsella matala vai korkea aistiherkkyys. Miten hän huomaa äänet, hajuerot ja makuvivahteet. Tuleeko lapselle helposti kylmä ja kuuma? Miten lapsi reagoi esim. kiveen kengässä?

Kuva. Lapsensa temperamenttia kuvaavat kortit erään vanhemman mielestä.

7. Tulevaisuuden muistelu – Kirje lapselle

Kirjoita kirje tulevaisuuteen 15-vuotiaalle lapsellesi. Millaisia terveisiä tahdot hänelle lähettää? Kirjoitettuaasi kirjeen, voit pohtia, haluatko liittää kirjeen lapselle annettavaan kirjaan.

Voit liittää kirjeeseen mielestäsi tärkeän valokuvan. Kirjeen voi sinetöidä kirjan väliin tai ottaa talteen ja säilyttää siihen asti, kunnes kirje annetaan lapselle.

(pätkä kirjeestä)

Yhteiset hetket – Mieleenpainuneita tapahtumia

Tätä teemaa varten saat kertakäyttökamerasi valokuvat teetettyinä. Lisäksi voit liimata kirjaan muita kuvia aikaisemmista tapahtumista.

Tapahtuma voi olla esimerkiksi jokin yhteinen matka tai retki, mutta myös arkiset yhteiset hetket voivat olla mieleenpainuneita.

Mikä oli mukavaa?

Miksi tapahtuma jäi mieleen? Mikä teki siitä mieleenpainuvan?

Oppiko lapsesi jotain uutta?

Yhteisiä muistoja ja hetkiä voi tallentaa kirjaan pitkin työskentelyä ja jatkaa lapsen kasvaessa.

Pienet jalanjäljet -menetelmä

vanhemmuuden tukemiseksi-

Ohjaajan opas

Kuinka hitaasti aika vieriikään,

kun on niin kovin pieni.

Ja päivät ovat ihmeellisiä asioita tulvillaan.

Rakas isä ja äiti, hiljentäkää tahtianne,

katsokaa ympärillenne kuten minä.

Huomatkaa taas jo unohtamanne asiat

-kukan ja vesilätäkin pienet ihmeet,

Kävyt ja sulat, pikkukivet, sateenkaaren.

Ne ovat minun lahjani teille.

-Pam Brown

Pienet jalanjäljet- menetelmä

Pienet jalanjäljet on toiminnallinen menetelmä vanhemmuuden tukemiseen. työskentelyn tavoitteena on tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja kehittää vanhemman mentalisaatiokykyä. Tarkoituksena on tehdä lapsen tarinaa näkyväksi työkirjan teemojen avulla. Menetelmä on on kehitetty yhdessä Turun ensi- ja turvakodin alaisen Avopalveluyksikkö Olivian asiakkaiden kanssa. Mukana kehittämistyössä oli myös yksikön työyhteisö.

Menetelmässä teemoja ja työskentelytapoja voi soveltaa asiakasryhmän mukaan. Menetelmä on luotu vauvalähtöistä päihdekuntoutusta toteuttavassa yksikössä, mutta se soveltuu käytettäväksi kaikissa yksiköissä, joissa pyritään tukemaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

Ensimmäisinä vuosiaan lapsi oppii hurjasti uutta eikä vanhempien ole helppoa pysyä lapsensa kasvun ja kehityksen perässä. Myöhemmin lapsi alkaa kysellä lapsuudestaan ja pyrkii saamaan eheän kuvan menneisyytensä tapahtumista. Kirjan avulla lapsi pääsee kurkistamaan varhaislapsuutensa tapahtumiin ja sen tärkeisiin ihmisiin sekä vanhemman kuvauksiin hänestä sikiöajasta lähtien. Vanhempi voi käyttää kirjaa tarinoiden kertomisen tukena myöhemminkin .

Jokainen kirja on omanlaisensa, mutta **työskentelyn tukena käytetään jokaisella kerralla uusia teemoja**. Tapaamisten välissä vanhempi ja lapsi leikkivät yhdessä vuorovaikutusleikkejä, joista voi taltioida dokumentteja kirjaan. Yhteisten leikkien avulla vanhemman on myös helpompi kuvata lastaan, **tämän käyttäytymistä ja taitojen opettelua**. Tärkeässä osassa työskentelyssä ovat valokuvat. Valokuvat menneestä ja tärkeistä ihmisistä liitetään lapsen omaan kirjaan. Lisäksi jokaisella vanhemmalla on työskentelyn aikana käytössään kertakäyttökamerat, jotta he voivat kuvata arkea, kotia ja lapsen elämän tärkeitä tapahtumia. Jos kirjaa tehdään taaperoikää vanhemmalle lapselle, voi lapsi itsekin toimia kuvaajana.

Työskentelyn aikana käydään läpi lapsen tarinaa masuvauva ajasta tähän päivään. Teemoina ovat mm. lapsen elämän tärkeät ihmiset, lapsen temperamentti ja luonne sekä lapsen mukanaan tuoma elämänmuutos. Teemoja ja tapaamisia on yhteensä kahdeksan. **Tapaamisten aikana vanhempi pääsee toteuttamaan kirjaa haluamallaan tavalla ja hänen käytettävissään on erilaisia materiaaleja runokirjoista ja lehdistä tarra-arkkeihin.**

Pienet jalanjäljet -menetelmää on luotu ryhmätyömenetelmäksi ja **soveltuu hyvin käytettäväksi ryhmissä**. Asiakkaiden kokemusten mukaan vertaistuen merkitys teemojen käsittelyssä on suuri. Menetelmää voi

kuitenkin soveltaa hyvin myös omaohjaajatyössä. Asiakkaiden kokemusten mukaan molemmat työskentelytavat tukisivat toisiaan.

Taidelähtöisyys ja toiminnallisuus toimii hyvin Pienet jalanjäljet-menetelmän toteuttamiseen, sillä se antaa vanhemmalle ja lapselle mahdollisuuden luovuuteen ja omanlaisen tarinan tekemiseen. Vanhempien kokemukset taidelähtöisestä toteuttamistavasta ovat positiivisia ja jokainen vanhempi koki, että tuntui hyvältä tehdä kirjaa juuri omalla tavallaan ja saada positiivisia kokemuksia käsillä tekemisestä.

Menetelmän materiaaleja ovat: Pienet jalanjäljet- työkirja vanhemmille ja ohjaajan opas. Lisäksi jokaisella asiakasperheellä on oma valokuva-albumi/leikekirja.

Tapaamisten kesto: n. 1,5-2h

Kotitehtävät: n. Ryhmämuotoisessa työskentelyssä vanhemmat jakavat kokemuksiaan ja siihen kuluu paljon aikaa. Asiakkaat kuitenkin tarvitsevat aikaa prosessoimiseen, joten tarvittaessa vanhemmille voi antaa kotitehtäviä.

Ohjaajat: Tapaamisissa on hyvä olla läsnä kaksi ohjaajaa, sillä asiakkaat kaipaavat tehtäviin tukea ja ohjausta. Tapaamisten purku on laadukkaampaa, kun työntekijät voivat pohtia yhdessä tapaamisten kulkua ja arvioida ryhmän toimintaa.

Tarvittavat materiaalit:

Pienet jalanjäljet-työkirjan toteuttamiseen voi käyttää materiaaleja laidasta laitaan. Jokaiselleperheelle hankitaan oma leikekirja/valokuvaalbumi jo ensimmäistä tapaamista varten. Lisäksi tarvittavia materiaaleja ovat tarrat, kiiltokuvat, maalit, pensselit, paperit, skräppipaperit, aikakauslehdet ja aforismikirjat. Jokaisen teeman kohdalle on merkattu esimerkkejä tarvittavista materiaaleista.

Lisäksi työskentelyn tukena voi käyttää muita toiminnallisia työkaluja, kuten kuvakortteja tai magneetteja. Materiaalihankintoja voi myös tehdä lisää pitkin työskentelyä asiakkaiden tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan.

Pienet jalanjäljet-työkirjan ohjeistus asiakkaille.

Asiakkaille on hyvä kertoa edessä olevasta prosessista ja kuvata sitä pääpiirteittäin. Menetelmäkokeilussa vanhemmat kokivat hyväksi käytännöksi antaa vain yksi teema kerrallaan koko työkirjan sijasta, jotta keskittyminen yhteen teemaan kerrallaan onnistuisi paremmin.

Jokaisen tapaamisen alussa on tärkeää pysähtyä teeman ääreen ja käydä läpi tehtävänanto. Teemoja ei tarvitse toteuttaa ohjeistuksen mukaan, vaan jokainen vanhempi poimii itselleen tärkeitä kohtia jokaisen teeman kohdalla.

Kertakäyttökamerat dokumentoinnin tukena

Voit tallentaa leikekirjatyöskentelyprosessin aikana yhteisiä retkiä, tapahtumia ja arkisia asioita kameraan. Voit kuvata esimerkiksi kotia, tärkeitä esineitä tai yhteisiä arkisiä hetkiä. Muistathan lapsen näkökulman! Pohdi millaisia asioita hän näkee ja mitkä asiat ovat hänen elämässään merkityksellisiä.

Kamera palautetaan prosessin loppupuolella ja kuvat teetetään viimeistä teemaa varten.

Ohjaajalle: Kertakäyttökameroiden käyttö auttaa vanhempaa havainnollistamaan arkea hyvin. Valokuvat elävöittävät lapsen tarinaa, joten ohjaajan on hyvä ottaa valokuvia perheestä pitkin työskentelyä.

Teema 1. Lapsen profiili - Tällainen minä olen

Tällä kerralla lapsesi on mukana aloittamassa leikekirjatyöskentelyä. Lapsi osallistuu teeman toteuttamiseen kehitystasonsa mukaan. Hän voi esimerkiksi piirtää tai liimata tarroja kirjan ensimmäisille sivuille. Sinun tehtäväsi on kirjata sanalliset osuudet sivuille. Lapsen jalan- ja käden kuvat painetaan lapsen valitsemalla värillä kirjaan.

Profiiliin voit kirjoittaa esim:

Lapsesi ikä

Lapsesi osaa jo/ tätä harjoittelee vielä

Lapsesi mielenkiinnonkohteet

Lapsesi pitää kovasti/ ei pidä

(Voit kirjata esim. lempikirjoja, televisio-ohjelmia, leikkejä yms.)

Taidot:

Liikkumisessa

ystävyyssuhteissa

peleissä

käsillä tekemisessä

kommunikoinnissa

Lapsesi jalanjälki...

ja kädenjälki...

2. Kohdun suojasta suureen maailmaan - Odotusaika ja lapsen syntymä

Vanhempi kirjaa leikekirjaan merkityksellisiä tapahtumia ja asioita. Juuri ne asiat ovat merkityksellisiä, jotka ovat jääneet sinun mieleesi. Muistathan, että leikekirja on tarkoitettu tulevaisuudessa myös lapsesi luettavaksi, joten pidäthän sen mielessä kirjaa työstäessäsi. Muista positiivisuus ☺

Tarkoituksena on matkustaa muistelutyössä raskausaikaan ja lapsen syntymään Millaiseksi kuvittelit lapsesi kun hän oli vielä kohdun suojassa? Kuvittelitko miltä hän näyttää ja millainen luonne hänellä on?

Muistatko millainen rytmi masuvauvalla oli? Muistatko ensimmäiset potkut?

Saitko/halusitko tietää oliko tulossa tyttö vai poika? Mitä ajatuksia ultraäänit herättivät?

Oliko sinulla raskaudenaikaisia mielitekoja esim. johonkin tiettyyn ruokaan.

Seurustelitko masuvauvan kanssa ja oliko teillä yhteisiä vuorovaikutushetkiä?

Juttelitko esimerkiksi vauvalle?

Synnytyksen aika:

Millainen päivä oli? Vuorokauden aika, sää yms.? Millainen synnytys oli?

Äiti/isä ja vauva:

Miltä vanhemmasta tuntui? Miltä tuntui olla äiti/isä?

Miltä vauva näytti?

3. Tällainen vauva olit 😊 - Vauva-aika

Miten lapsesi nimi valittiin? Vietettiinkö ristiäisiä/nimiäisiä?

Miten vauva nukkui? Millaisia yöt olivat?

Miten ruokailut sujuivat? esim. kiinteiden ruokien maistaminen? Koska vauvasi sai ensimmäiset herkkunsa ja mikä hänen herkkuaan oli? Mistä ruuasta lapsesi ei pitänyt?

Mistä vauvasi nautti? Pitikö hän esimerkiksi ulkona nukkumisesta, kylpemisestä, laulamisesta yms?

Mistä vauva puolestaan ei tykännyt?

Millaisia olivat ensimmäiset yhteiset leikkihetkenne? Lauloitko vauvallesi lauluja ja jos, niin millaisia?

Miten vauvasi ilmaisi pahaa mieltä? Sairaana? ikävissäään? nälkäisenä?

4. Lapsi perheenjäsenenä – elämän suuri muutos

Miten elämä muuttui vauvan myötä? Miltä muutos tuntui?

Millaisista asioista arkenne koostuu? Esim. ihmiset, rutiinit. (Valokuvia tärkeistä ihmisistä ja arjen rutiineista yms.) Kuvaa arkeanne tässä hetkessä. Voit kertoa myös millaista tukea olet saanut vanhemmuuteen.

Mikä on lapsellesi tärkeää?

5. Elämäni ihmiset- Sukupuu ja tärkeät ihmissuhteet

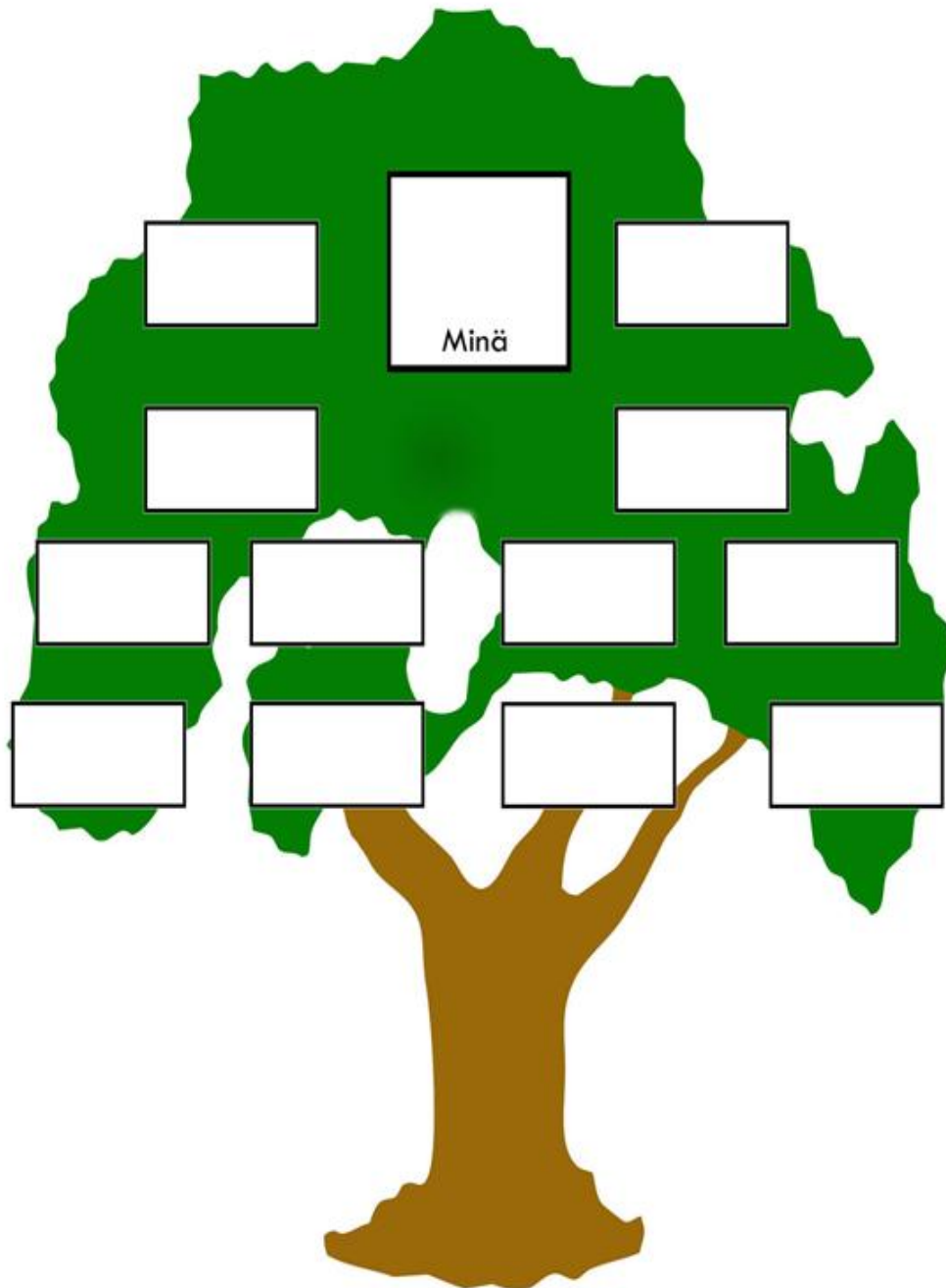
Tee lapsesi sukupuu.

Sukulaiset: Kirjataan ylös ainakin lapsi, sisarukset, vanhemmat ja isovanhemmat. Voit käyttää apunasi sukupuu-mallia. Voit tehdä sukukupuun myös itse ja käyttää apunasi valokuvia, lehtiä, symboleita ja piirtää tai maalata. (Myös ne lähisukulaiset, joiden kanssa lapsi ei välttämättä ole tekemisissä kirjataan).

Mitä muita merkityksellisiä henkilöitä kuului/kuuluu lapsesi elämään. Voit kertoa heistä kirjaan lapsellesi.

Minun sukuni

(http://www.mellaset.fi/sukupuu_mellanen.htm)

6. *Temperamentti ja luonne - lapsi omana persoonana*

Miten kuvailisit luonnettani?

Entä temperamenttiani? Onko siinä jotain samaa kuin sinulla?

Onko lapsi esim.

harkitsevainen - nopea

vilkas - rauhallinen

iloinen - vakava

osallistuva - seuraileva

Rytmyisyys: Onko hän yleensä samaan aikaan päivästä nälkäinen, millainen unirytmisi on yms?

Aktiivisuus: Tykkääkö lapsi rauhallisista leikeistä, esim lukeminen vai fyysiset leikit, joissa saa liikkua paljon? Miten sujuu vaipanvaihto yms...yrittääkö lapsi kiemurrella karkuun?

Reaktioiden voimakkuus: Miten lapsi ilmaisee ilot ja surut, tunteet ja mielialan. (äänekkäästi, voimakkaasti, vaisusti)

Sopeutuminen: Miten lapsi mukautuu uusiin tilanteisiin (lapsi voi olla hyvä sopeutuja, vaikka hänen ensireaktionsa kaikkeen uuteen olisikin varautunutta.)

Sensitiivisyys: Onko lapsella matala vai korkea aistiherkkyys. Miten hän huomaa äänet, hajuerot ja maku vivahteet. Tuleeko lapselle helposti kylmä ja kuuma?

Miten lapsi reagoi esim. kiveen kengässä?

7. Tulevaisuuden muistelu – Kirje lapselle

Kirjoita kirje tulevaisuuteen 15-vuotiaalle lapsellesi: Millaisia terveisiä tahdot hänelle lähettää? Kirjoitettua kirjeen, voit pohtia, haluatko liittää kirjeen lapselle annettavaan kirjaan.

Voit liittää kirjeeseen mielestäsi tärkeän valokuvan. Kirjeen voi sinetöidä kirjan väliin tai ottaa talteen ja säilyttää siihen asti, kunnes kirje annetaan lapselle.

(pätkä kirjeestä)

Yhteiset hetket – Mieleenpainuneita tapahtumia

Tätä teemaa varten saat kertakäyttökamerasi valokuvat teetettyinä.

Lisäks voit liimata kirjaan muita kuvia aikaisemmista tapahtumista.

Tapahtuma voi olla esimerkiksi jokin yhteinen matka tai retki, mutta myös arkiset yhteiset hetket voivat olla mieleenpainuneita.

Mikä oli mukavaa?

Miksi tapahtuma jäi mieleen? Mikä teki siitä mieleenpainuvan?

Oppiko lapsesi jotain uutta?

Yhteisiä muistoja ja hetkiä voi tallentaa kirjaan pitkin työskentelyä ja jatkaa lapsen kasvaessa.

Muistio 1.8.2013

Teema 6: Temperamentti ja luonne- lapsi omana persoonana

Aika: 31.7.2013

Paikka ja osallistujat: Avopalveluyksikkö Olivia, osallistujina 4 vanhempaa ja ohjaaja

Toiminnan tavoite: Teeman tavoitteena oli pohtia lapsen temperamenttia ja luonnetta. Tavoitteena on, että vanhempi pysähtyy lapsensa äärelle ja pohtii omaa erillisyyttään lapsesta. Moni lapsista on ns. eriytymisvaiheessa, jolloin lapsi hakee itselleen tilaa ja vanhemman tulee antaa sitä. Tavoitteena on, että vanhempi pohtii millaisten temperamenttipiirteiden kanssa hänen on vaikeampi tulla toimeen kuin toisten. On myös tärkeää, että vanhempi pohtii ,mitä samaa näkee itsessään ja lapsessa.

Toiminnan kulku: Alustus teemaan tapahtui nallekorttien kautta. Ensin avasin asiakkaille käsitettä ”temperamentti”, jonka jälkeen jaoin materiaalia temperamentti-piirteistä. Sen jälkeen vanhempien tuli valita pöydältä vähintään kaksi lastaan parhaiten kuvaavaa nallekorttia keskustelun pohjalle. Osa vanhemmista löysi heti 2 korttia, toisilla valitseminen kesti kauemmin, mutta kortteja löytyi neljä. Jokainen vanhempi kuvasi lastaan muulle yhteisölle nallekorttien avulla.

Otin valokuvan kaikkien valitsemista nallekorteista ja vanhemmat saivat liittää ne leikekirjaansa.

Arvio toteutuksesta:

Toteutustapa oli mielestäni onnistunut. Temperamentti ja lapsen persoona käsitteenä ei ollut vanhemmille tuttu, joten oli hyvä aloittaa teema toiminnallisella alustuksella. Lisäksi nallekortit toivat uutta näkökulmaa työskentelyyn ja toimi hyvin toiminnallisessa ryhmässä. Nallekortit auttoivat vanhempaa kuvaamaan lastaan monipuolisesti, mutta jättivät kuitenkin

liikkumavaraa äidin ajatuksille ja sille, mitä kaikkea hän haluaa ryhmässä tuoda esille. Mielestäni oli hyvä kuvata nallekortit, jotta äidit voivat liimata valokuvan leikekirjaan lapsen nähtäväksi. Lisäksi kuvaaminen auttoi myöhemmin ohjaajaa kirjaamisessa dokumentoinnin tukena.

Yksi vanhemmista oli aluksi hieman huolissaan jääkö leikekirjan tekemiselle tarpeeksi aikaa jos aluksi keskustellaan. Keskustelu avasi kuitenkin asiakkaille hyvin tehtävää ja asiakkaat saivat hyvin teemasta kiinni alustuksen avulla. Vanhempien mielestä että teema oli mieluinen ja ajankohtainen. Monen asiakkaan lapsi on siinä iässä, että he kokeilevat omia rajojaan ja omaa tahtoa tulee lisää. Vanhemmat kokevat sen haastavaksi ja vertaistuki auttaa.

Haasteita ja kehitettävää:

Keskustelu oli antoisaa ja se olisi ollut hyvä kirjata muistiin. Ryhmän jälkeen ei enää muistanut kaikkea, mitä vanhemmat olivat kertoneet lapsistaan. Toinen ohjaaja olisi ollut tarpeen kirjaamisissa, jotta ohjaaja pystyy itsekin osallistumaan keskusteluun.

Menetelmäkokeilun purku ja palautekerta:

Suunnitelma:

Vaiheiden sanottaminen(konkreettisten symbolien käyttö teemoja läpikäydessä).-→
jäsentäminen

Fläppitaulu

teema kerrallaan ja pysähdys:

Teema 1.

Kiva kun oli lapsi mukana, jotta lapsi sai itse piirtää ja tehdä. Käden ja jalan kuvan maalaaminen oli mukavaa yhteistä tekemistä.

Tämä teema oli ainut, johon lapset sopivat mukaan, muihin ei. Kirjoittaminen vaati niin paljon keskittymistä ja ajatustyötä, ettei keskittyminen olisi riittänyt lapseen muissa teemoissa.

Kertakäyttökamerat dokumentoinnin tukena

Kertakäyttökamerat oli tosi siisti ja kiva juttu. Yksi vanhemmista koki sen hyväksi ideaksi, muttei muistanut pitää kameraa kesän aikana mielessä. Kamera oli unohtunut milloin mihinkin. Oli kiva kun ne sai CD:lle, jotta voi teettää kuvia halutessaan lisää. Kotikuvat oli hyviä, kun sai kuvattua arkea näkyväksi.

Teema 2.

Oli yhdelle vanhemmista erityisen vaikea teema eikä vielä kukaan ole päässyt teeman käsittelyssä loppuun. Vaatii paljon työtä, että saa käytyä kaiken ensin päässään läpi ennen kuin osaa muotoilla sen lapselle sopivaan muotoon. Asiakkaat kokevat, että on kuitenkin oleellista, että se tulee lapselle näkyväksi ja pelkkä asioiden miettiminen on jo prosessoivaa. Valokuvien kautta kertominen helpottuu.

Teeman käsittely olisi vaatinut enemmän aikaa kuin yhden tapaamisen, sillä se herätti yhteisössä paljon keskustelua.

Teema 3.

^Vei myös paljon aikaa ja aluksi oli vaikeaa muistaa kaikkia vauva-ajan juttuja.

Lapselle tärkeää ja kiva tietää millainen vauva oli ja missä asuttiin yms. Vanhemmallekin kiva lukea myöhemmin ja muistella. Vauva-aika oli niin ainutlaatuista aikaa.

Yksi vanhempi sanoo, että tulee kokoajan jälkikäteen mieleen kaikkea, pitäisi aina kirjoittaa heti ylös niin muistaa paremmin.

Teema 4.

Tässä oli isompia, vaikeimpia aiheita. Herätti syvällisempiä ajatuksia, kun joutui miettimään mitä ja miten kirjoittaa menneestä ja muutoksesta lapselle. Olivian roolin kertominen vaati myös ajattelutyötä.

Vaikka tuntuikin vaikealta päästä alkuun, tuntui hyvältä kun sai kirjoitettua.

Teema 5.

Tärkeä aihe!

Tosi outoa toi isän puoli laittaa, pohditutti tarviiko edes laittaa. Hyvä, että itse voi päättää mitä kirjoittaa ja kirjoittaako. Toisaalta asiakkaat pohtivat, että lapsi tulee joka tapauksessa myöhemmin elämässä pohtimaan juuriaan ja kysymään toisestakin vanhemmasta. Keskusteltu siitä, miten on eri asia kertoa lapsen elämän tärkeistä ihmissuhteista ja sukulaissuhteista. Aina sukulaiset eivät ole lapselle läheisiä, mutta he kuitenkin ovat lapsen sukulaisia. Skupuu tehdään erikseen ja tärkeistä ihmisistä kerrotaan erikseen tarinaa leikekirjaan.

Teema 6.

Nallekortit tosi hauska ja toimiva juttu

Ei mikään helppo teema → lapsen kanssa päivät vaan on ja menee, kun elää sitä arkea. Vaatii paljon ajatustyötä miettiä millainen lapsi oikeasti on, kuvata sitä.

Kiinnostuksen kohteita yms. oli kiva kirjoittaa, mutta joutuu tekemään paljon ajatustyötä kun pohtii lapsen luonnetta ja temperamenttia.

Oli hassua pohtia, miten huomaa olevansa erilainen/erillinen lapsen kanssa.

Teema 7. kirje

Kirje oli tosi kiva, sai helposti kirjoitettua. Aluksi tuntui vaikealta, mutta lopulta helpolta.

Ei ollut kauheen kiva: tuntui pahalta lähteä kirjoittamaan kirjettä niin pitkän ajan päähän. Lisäksi pohdituttaa kiinnostaako lasta edes murrosikäisenä lukea jotain äidin kirjoittamaa kirjettä.

Se voi olla pysähdyttävää lapselle, voi jopa auttaa lasta muuttamaan nuorena elämänsä suuntaa.

Osan mielestä oli helpompi kirjoittaa niin pitkän ajan päähän, toisten mielestä muutaman vuoden päähän olisi parempi

8. Viimeisestä osiosta tulee tosi kiva! Eryteisesti valokuvat ovat kivoja, koska niiden kautta on helpompi kertoa tapahtumista ja ne on lapsille kivoja muistoja...herättää lapsen mielenkiinnon.

Kirjallinen palaute 11.9.2013 Pienet jalanjäljet – menetelmäkokeilusta

Vastaa anonymisti alla oleviin kysymyksiin. Vastaa ensin sanallisesti ja sitten kouluarvosanalla 4-10.

Kysymys 1. Miten arvioit leikekirjaa työmenetelmänä kesän aikana käydyn prosessin pohjalta? Esimerkiksi soveltuvuus Olivian yhteisössä/ryhmässä tehtävään työhön? Soveltuvuus toiminnalliseen yhteisöön?

arvosana:

Kysymys 2. Mitä mieltä olet työskentelyssä käytetyistä materiaaleista? Kehittämisehdotuksia? Mitä muuta vielä voisi käyttää?

arvosana:

Kysymys 3. Miten arvioit työkirjan sisältöä ja käsiteltäviä teemoja?

Arvosana:

Kysymys 4. Mitä palautetta haluat antaa ryhmän ohjaajalle. Esim. ohjaajan panos ja rooli? Risuja ja ruusuja!

arvosana:

Muita ajatuksia?